

Llywodraeth Cymru
Dogfen Ymgynghori

Cymru O Blaid Pobl Hŷn: Ein Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio

Dyddiad cyhoeddi: 15 Rhagfyr 2020
Camau i'w cymryd: Ymatebion erbyn 15 Mawrth 2021

Trosolwg

Fe hoffem gael eich barn ar ein gweledigaeth genedlaethol ar gyfer Cymru o blaid pobl hŷn.

Rydym eisiau cael eich sylwadau ar bedwar maes gwahanol:

- gwella llesiant
- gwella gwasanaethau ac amgylcheddau lleol
- meithrin a chynnal galluoedd pobl
- mynd i'r afael â thlodi sy'n gysylltiedig ag oedran

Bydd eich barn yn hysbysu cynllun gweithredu a fydd yn ein cefnogi i gyflawni ein hamcanion strategol.

Sut i ymateb

Gallwch ymateb i'r ymgynghoriad hwn trwy gwblhau a dychwelyd, erbyn hanner nos ar y dyddiad cau, y ffurflen ymateb i'r ymgynghoriad yng nghefn y ddogfen hon. Dylid anfon yr ymateb i:

Gangen Pobl Hyn a Gofalwyr
Y Grwp Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Llywodraeth Cymru
Caerdydd
CF10 3NQ

Fel arall, mae'r ffurflen ymateb i'r ymgynghoriad ar gael o'n gwefan (<http://wales.gov.uk/consultations/?lang=cy>) a gellir ei dychwelyd i ni, erbyn hanner nos ar y dyddiad cau, trwy anfon e-bost i:

PoblHynaGofalwyr@llyw.cymru

Rhagor o wybodaeth a dogfennau cysylltiedig

Gellir gwneud cais am fersiynau o'r ddogfen hon mewn print bras, mewn Braille neu mewn ieithoedd eraill.

Manylion Cysylltu

Gangen Pobl Hyn a Gofalwyr
Y Grwp Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Llywodraeth Cymru
Caerdydd
CF10 3NQ

**Mae'r ddogfen yma
hefyd ar gael yn
Saesneg**

<https://gov.wales/strategy-ageing-society-age-friendly-wales>

Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol

Llywodraeth Cymru fydd y rheolydd data ar gyfer unrhyw ddata personol a ddarperir gennych wrth ichi ymateb i'r ymgynghoriad. Mae gan Weinidogion Cymru bwerau statudol y byddant yn dibynnu arnynt i brosesu'r data personol hyn a fydd yn eu galluogi i wneud penderfyniadau cytbwys ynghylch sut y maent yn cyflawni eu swyddogaethau cyhoeddus. Bydd unrhyw ymateb a anfonwch atom yn cael ei weld yn llawn gan staff Llywodraeth Cymru sy'n gweithio ar y materion y mae'r ymgynghoriad hwn yn ymwneud â nhw neu sy'n cynllunio ymgynghoriadau ar gyfer y dyfodol. Pan fo Llywodraeth Cymru yn cynnal dadansoddiad pellach o'r ymatebion i ymgynghoriad, yna gall trydydd parti achrededig (e.e. sefydliad ymchwil neu gwmni ymgynghori) gael ei gomisiynu i wneud y gwaith hwn. Ymgymmerir â gwaith o'r fath dim ond o dan contract. Mae telerau ac amodau safonol Llywodraeth Cymru ar gyfer contractau o'r fath yn nodi gofynion caeth ar gyfer prosesu a cadw data personol yn ddiogel.

Er mwyn dangos bod yr ymgynghoriad wedi'i gynnal yn briodol, mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion i'r ddogfen hon. Mae'n bosibl hefyd y byddwn yn cyhoeddi'r ymatebion yn llawn. Fel arfer, bydd enw a chyfeiriad (neu ran o gyfeiriad) yr unigolyn neu'r sefydliad a anfonodd yr ymateb yn cael eu cyhoeddi gyda'r ymateb. Os nad ydych yn dymuno i'ch enw a'ch cyfeiriad gael eu cyhoeddi, rhoch wybod inni yn ysgrifenedig wrth anfon eich ymateb. Byddwn wedyn yn cuddio'ch manylion cyn cyhoeddi'ch ymateb.

Dylech hefyd fod yn ymwybodol o'n cyfrifoldebau o dan ddeddfwriaeth Rhyddid Gwybodaeth

Os caiff eich manylion chi eu cyhoeddi fel rhan o'r ymateb i'r ymgynghoriad, caiff yr adroddiadau hyn eu cadw am gyfnod amhenodol. Ni fydd gweddill eich data a gedwir fel arall gan Lywodraeth Cymru yn cael eu cadw am fwy na thair blynedd.

Eich hawliau

O dan y ddeddfwriaeth diogelu data, mae gennych yr hawl:

- i wybod am y data personol a gedwir amdano chi a'u gweld
- i'w gwneud yn ofynnol inni gywiro gwallau yn y data hynny
- (o dan rai amgylchiadau) i wrthwynebu neu gyfyngu ar brosesu'r data
- (o dan rai amgylchiadau) i'ch data gael eu 'dileu'
- (o dan rai amgylchiadau) i gludadwyedd data
- i gyflwyno cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (SCG), ein rheoleiddiwr annibynnol ar gyfer diogelu data.

I gael rhagor o fanylion am yr wybodaeth y mae Llywodraeth Cymru yn ei chadw ac am y defnydd a wneir ohoni, neu os ydych am arfer eich hawliau o dan y Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol, gweler y manylion cyswllt isod:

Y Swyddog Diogelu Data:
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
CAERDYDD,
CF10 3NQ

e-bost:

Data.ProtectionOfficer@llyw.cymru

Dyma fanylion cyswllt Swyddfa'r
Comisiynydd Gwybodaeth:
Wycliffe House
Water Lane
Wilmslow
Cheshire
SK9 5AF
Ffôn: 01625 545 745 neu
0303 123 1113
Gwefan: <https://ico.org.uk/>

Cymru O Blaid Pobl Hŷn: Ein Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio

Rhagair: Covid 19

Yn dilyn ymgysylltu'n helaeth â phobl hŷn a rhanddeiliaid o ystod o sectorau, roedd y ddogfen ymgynghori hon i fod i gael ei chyhoeddi ym mis Mawrth 2020 ar yr union adeg yr oedd effaith bellgyrhaeddol Covid 19 ar unigolion a chymunedau ledled Cymru yn dod yn amlwg. O ganlyniad i hynny, gohiriwyd y cynlluniau cyhoeddi tra bod Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio ei holl ymdrechion ar ddiogelu pobl rhag y feirws.

Mae'r pandemig wedi cyffwrdd â bywydau pawb mewn rhyw ffordd ond mae hyder llawer o bobl hŷn wedi cael ei ysgwyd i'w seiliau. Roedd y cyfyngiadau iechyd cyhoeddus digynsail yn golygu nad oedd pobl hŷn yn gallu cysylltu â'u teuluoedd a'u ffrindiau nac ymgymryd â rolau gwirfoddoli, swyddi a gwaith cymunedol a gwyddom fod llawer yn nerfus ynglŷn â dychwelyd i normalrwydd. Heb os, bydd yr amharodrwydd hwn yn cael effaith negyddol ar unigolion hŷn, yn ogystal ag ar y teuluoedd, y ffrindiau a'r cymunedau y maen nhw'n eu cefnogi.

Mae'r pandemig hefyd wedi datgelu rhai agweddau cadarnhaol ar fywyd yng Nghymru. Er enghraifft, gallu cymunedau i ddod ynghyd a chefnogi ei gilydd, gallu'r trydydd sector i fod yn hyblyg ac addasu ei wasanaethau i ddiwallu anghenion unigolion ac ymrwymiad a gwytnwch gweithwyr proffesiynol sy'n gofalu am y bobl sydd fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas. Mae hefyd wedi gwneud inni ganolbwyntio mwy ar y materion sydd bwysicaf i bobl hŷn, megis mynediad at wasanaethau iechyd, unigrwydd ac ynysigrwydd, camdriniaeth a chynhwysiant digidol.

Yn ystod mis Awst a mis Medi 2020, fe wnaethom ariannu Age Cymru, Cynghair Pobl Hŷn Cymru, Senedd Pobl Hŷn Cymru, Cymru Egnïol, Confensiwn Pensiynwyr Cenedlaethol Cymru, a Fforwm Pensiynwyr Cymru i gasglu profiadau pobl 50 oed a hŷn yng Nghymru yn ystod y cyfnod cyntaf o gyfyngiadau symud cenedlaethol. Daeth dros 1100 o ymatebion i law a oedd yn amlygu ystod o faterion y byddwn yn eu hystyried wrth inni symud ymlaen â'n cynlluniau ar gyfer adferiad.

Nid oes amheuaeth bod y pandemig wedi newid ein ffordd o fyw ac wedi newid y gwasanaethau rydym yn eu defnyddio. Er bod bywyd yng Nghymru wedi newid yn sylweddol dros y misoedd diwethaf, mae ffocws a gweledigaeth y Strategaeth newydd hon ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio yn parhau i fod yn berthnasol. Mae creu Cymru o blaid pobl hŷn ac sy'n cynnal hawliau pobl hŷn ac yn hyrwyddo undod rhwng y cenedlaethau yn fwy perthnasol heddiw nag erioed o'r blaen. Felly rydym wedi diweddarau rhannau o'r ddogfen hon i adlewyrchu newidiadau polisi mewn ymateb i Covid 19, ond mae elfennau craidd y strategaeth yn aros yr un fath.

Yn dilyn cyfnod ymgynghori o dri mis, byddwn yn gweithio gyda rhanddeiliaid i gyhoeddi cynllun gweithredu a fydd yn llywio gweithrediad y strategaeth hon.

I gael rhagor o fanylion am ymateb uniongyrchol Llywodraeth Cymru i'r pandemig a'r cyllid ychwanegol a ddyrannwyd, edrychwch ar y dogfennau a ganlyn:

Ail-greu ar ôl Covid 19: yr heriau a'r blaenoriaethau

Cynllun diogelu'r gaeaf ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol 2020 i 2021

Cynllun gweithredu ar gyfer cartrefi gofal

Cynnwys	
Rhagair y Gweinidog - Gwneud Cymru yn Genedl o Blaid Pobl Hŷn	3
1. Pwrpas a Gweledigaeth Hirdymor ○ Y cyfle a'r her ○ Un weledigaeth ○ Pedwar nod ○ Tair thema drawsbynciol ○ Beth yw'r sefyllfa bresennol? Meincnodi sefyllfa pobl hŷn yng Nghymru ○ Strategaeth wedi'i chyd-gynhyrchu er mwyn ymgysylltu ymhellach	4
2. Gwella llesiant	13
3. Gwella gwasanaethau lleol ac amgylcheddau ○ Tai ○ Mannau agored ac adeiladau ○ Trafnidiaeth	18
4. Meithrin a chynnal galluogrwydd pobl ○ Cyfranogiad cymunedol ○ Dod â cham-drin pobl hŷn i ben ○ Cynllunio ar gyfer y dyfodol ○ Ymgysylltiad dinesig ○ Gweithwyr hŷn ○ Dysgu gydol oes	26
5. Trechu tlodi sy'n gysylltiedig ag oedran	33
6. Sut y byddwn yn monitro cynnydd	38

Rhagair y Gweinidog

75 mlynedd yn ôl sefydlwyd y GIG yng Nghymru. Ers hynny, mae gofal iechyd cyffredinol am ddim a datblygiadau arloesol mewn meddygaeth a thechnoleg wedi arwain at gynnydd digynsail mewn hirhoedledd. Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol yn dangos, ers 1948, ledled Cymru a Lloegr, bod disgwyliad oes wedi cynyddu 14 mlynedd i ddynion a 13 blynedd i fenywod. Dyma un o lwyddiannau mwyaf ein cymdeithas.

Dylid dathlu ein cymdeithas sy'n heneiddio.

Er bod llawer ohonom yn gweithio'n hwy nag o'r blaen, yn darparu mwy o ofal di-dâl ac yn treulio mwy o amser yn cyfrannu at ein cymunedau lleol, mae pobl hŷn yn aml yn cael eu portreadu fel baich ar gymdeithas. Mae angen inni newid y ffordd yr ydym yn meddwl ac yn teimlo am heneiddio. Mae pobl hŷn yn drethdalwyr, yn ddefnyddwyr, yn gynghorwyr lleol ac yn berchnogion busnes. Drwy gydnabod a gwerthfawrogi cyfraniadau'r holl bobl hŷn yng Nghymru, gallwn ymwrthod â rhagfarn ar sail oedran a gweithio ar draws y cenedlaethau i greu Cymru o blaid pobl hŷn. Mae'n bwysig cofio na ddylai pobl gael eu barnu yn ôl eu gwerth economaidd yn unig - mae gan bawb y gallu i wneud gwahaniaeth.

Mae Cymru O Blaid Pobl Hŷn: Ein Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio, yn nodi'r camau y byddwn yn eu cymryd i sicrhau y gall Cymru elwa yn sgil y niferoedd cynyddol o bobl hŷn yn ein cymunedau. Bydd hyn, yn ei dro, yn ein galluogi i gefnogi'n well bobl sy'n byw mewn amgylchiadau heriol. Er mwyn adlewyrchu natur amlddimensiwn heneiddio, rydym wedi gweithio ar draws adrannau'r llywodraeth i fynd i'r afael â'r ystod o ffactorau sy'n dylanwadu ar sut yr ydym yn heneiddio - o'n systemau iechyd a thrafnidiaeth i'r ffordd yr ydym yn cymdeithasu, yn gweithio ac yn gofalu am eraill.

Mae'r strategaeth hon wedi'i chydgynhyrchu gyda phobl hŷn a'u cynrychiolwyr. Mae'r ymgysylltiad hwn wedi tynnu sylw at y ffaith, ochr yn ochr ag agweddau cadarnhaol sy'n gysylltiedig â newid demograffig, bod heriau i'n gwasanaethau cyhoeddus y mae'n rhaid eu cydnabod a gweithredu arnynt. Er enghraifft:

- Bydd angen i'n system iechyd a gofal cymdeithasol integredig flaenoriaethu gwaith atal ar adeg pan mae mwy o bobl hŷn yn byw gyda chyflyrau cymhleth;
- bydd angen i'n system drafnidiaeth ymateb i anghenion pobl hŷn sy'n byw mewn ardaloedd lle mae gwasanaethau wedi'u lleihau; a
- rhaid inni fynd i'r afael ag effaith unigrwydd ar adeg pan mae'r cyfryngau cymdeithasol yn newid y ffordd y mae pobl yn rhyngweithio.

Ni allwn gyflawni ein gweledigaeth o Gymru o blaid pobl hŷn ar ein pen ein hunain - mae cynllunio ymlaen llaw o fudd i bawb. Nod Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) yw creu Cymru yr ydym i gyd eisiau byw ynddi, nawr ac yn y dyfodol. Nid oes lle i streoteipiau sy'n dangos rhagfarn ar sail oedran ac yn creu tensiwn rhwng y cenedlaethau. Rwy'n awyddus i ymchwilio i sut y gallwn ddod â phobl o bob oed ynghyd - drwy gymryd camau i gefnogi pobl hŷn heddiw, gallwn greu dyfodol gwell i bawb.

Rwy'n falch bod y strategaeth hon yn mabwysiadu dull sy'n seiliedig ar hawliau sy'n hyrwyddo cydraddoldeb a chyfiawnder cymdeithasol ar draws ystod o feysydd polisi ac yn rhoi llais pobl hŷn wrth wraidd proses llywodraeth Cymru o lunio polisïau. Mae Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn wedi llywio datblygiad y ddogfen hon a byddant yn arwain ei gweithrediad. Nid yw oedran yn lleihau hawl unigolyn i gael ei drin yn deg. Drwy ymwrthod â rhagfarn ar sail oedran a gwahaniaethu ar sail oedran,

ein nod yw creu cymdeithas fwy cyfartal sy'n galluogi pobl o bob oed i gyflawni eu potensial, beth bynnag fo'u cefndir neu eu hamgylchiadau.

1. Pwrpas a Gweledigaeth Hirdymor

Cyflwyniad - y cyfle a'r her

Yn sgil datblygiadau arloesol ym maes gofal iechyd a thechnoleg, mae'r boblogaeth fydeang o bobl dros drigain oed yn tyfu'n gyflymach nag unrhyw grŵp oedran arall. Yn 2019, ledled y byd, roedd 143 miliwn o bobl dros 80 oed a disgwylir i'r ffigur hwn dreblu erbyn 2050 (Rhagolygon Poblogaeth y Byd y Cenhedloedd Unedig 2019).

Yng Nghymru, mae'r ddemograffeg ganolog yn rhagfynegi **y bydd 1 o bob 4 o'r boblogaeth dros 65 oed ymhen 20 mlynedd (erbyn 2038)**. Rhagfynegir y bydd y boblogaeth sydd dros 75 oed yng Nghymru hefyd yn cynyddu o 9.3% o'r boblogaeth yn 2018 i 13.7% yn 2038 (Y Swyddfa Ystadegau Gwladol 2019). Mae'n werth nodi, er gwaethaf y rhagfynegiadau hyn, bod gwelliannau mewn disgwyliadau oes wedi aros yn eu hunfan ers tua 2011 ac ychydig o newid a fu yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Yn yr un modd, nododd tua thraean o oedolion yng Nghymru fod ganddynt salwch hirsefydlog cyfyngol yn 2018-19, ac ni fu fawr o newid yn ystod y blynyddoedd diwethaf.

Fodd bynnag, bu rhai newidiadau cymdeithasol amlwg dros y blynyddoedd diwethaf. Er enghraifft, mae'r amcangyfrif o nifer y bobl sy'n byw ar eu pen eu hunain wedi bod yn cynyddu'n gyson dros y degawd diwethaf. Heddiw, mae pobl 65 oed a hŷn yn cyfrif am 45% o aelwydydd pobl sengl. Dengys ystadegau gan Alzheimer's Reserach UK, fod nifer y bobl ar y gofrestr dementia wedi codi o 9,550 i 13,617 rhwng 2006/07 a 2015/16, cynnydd o 43%. Mae nifer y gofawyr di-dâl yng Nghymru hefyd yn cynyddu a phobl 65 oed a hŷn yw'r grŵp sy'n tyfu gyflymaf. Dengys y cyfrifiad diweddaraf fod cyfanswm y gofawyr dros 65 oed wedi codi 35% rhwng 2001 a 2011.

Mae'n anochel bod y ffaith bod pobl yn byw yn hwy mwy o flynyddoedd o ymddeoliad ac i lawer, mae ymddeol yn gyfle i roi cynnig ar bethau newydd a byw'r bywyd a ddewiswn. Dengys Arolwg Cenedlaethol Cymru 2018 fod rhai canlyniadau cadarnhaol i bobl hŷn. Er enghraifft, dywedodd 69% o bobl dros 75 oed eu bod yn teimlo'n rhan o gymuned o gymharu â dim ond 51% o bobl 46 - 64 oed. Mae 35% o bobl 64-75 oed yn gwirfoddoli. Mae 90% o bobl hŷn yn teimlo bod ganddynt reolaeth dros eu bywydau ac mae 80% yn teimlo y gallant wneud yr hyn sy'n bwysig iddynt.

Yn 2018, canfu'r adroddiad, *Byw yn Dda yn Hirach: Y ddadl economaidd dros fuddsoddi yn iechyd a llesiant pobl hŷn yng Nghymru*, fod yr amcangyfrif o werth economaidd y cyfraniad a wneir gan bobl hŷn yng Nghymru yn £2.19 biliwn y flwyddyn. Fodd bynnag, mae poblogaeth sy'n heneiddio yn cyflwyno heriau newydd i lywodraethau, cymunedau ac unigolion. Ni ellir anwybyddu effaith anghydraddoldeb cymdeithasol ac economaidd dwfn, cyni a'r niferoedd cynyddol o bobl hŷn sy'n byw gyda chyflyrau cymhleth. Drwy weithredu nawr, gallwn fynd i'r afael â'r rhwystrau sy'n atal rhai pobl hŷn rhag byw'n dda a gwneud y gorau o botensial ein cymdeithas sy'n heneiddio.

Mae ymrwymiad Llywodraeth Cymru i bobl hŷn yn hirsefydlog. Mae gan Gymru hanes balch a nodedig o weithio gyda phobl hŷn ac ar eu rhan. Cyhoeddwyd ein Strategaeth gyntaf ar gyfer Pobl Hŷn yn 2003 a heriodd y strategaeth honno stereoteipiau

traddodiadol o bobl hŷn gan annog llywodraeth leol a llywodraeth genedlaethol i ystyried heneiddio fel cysyniad cadarnhaol.

Cydnabu'r Strategaeth gyntaf ar gyfer Pobl Hŷn y gall llywodraethau arwain newid diwylliannol a chreu cymdeithas sy'n gwerthfawrogi ac yn dathlu ei dinasyddion hŷn. Dyna pam, yn 2008, y bu inni sefydlu Comisiynydd Pobl Hŷn cyntaf y byd i fod yn llais ac yn hyrwyddwr annibynnol i bobl hŷn ledled Cymru. Ni hefyd oedd y rhan gyntaf o'r DU i gyflwyno cynllun teithio rhatach cenedlaethol yn 2002.

Lansiwyd Cam 3 o'r Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn yn 2013 ac fe'i cynlluniwyd i rychwantu cyfnod o ddeng mlynedd hyd 2023. Fodd bynnag ers 2013, cyflwynwyd deddfwriaeth, polisi a ffrydiau cyllid newydd sydd wedi trawsnewid y ffordd y mae gofal yn cael ei ddarparu yng Nghymru ac wedi gosod dyletswyddau newydd ar awdurdodau lleol. O ganlyniad, rydym wedi ymateb i alwadau i ddatblygu Strategaeth newydd ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio sy'n adeiladu ar Gam 3 y Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn ond sy'n adlewyrchu'n well dirwedd polisi a deddfwriaethol newidiol Cymru.

Mae ein Strategaeth newydd ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio yn ehangach ei chwmpas na'n strategaethau blaenorol ar gyfer pobl hŷn. Rydym yn fwriadol wedi ymatal rhag diffinio'r oedran pan fyddwn yn dod yn 'berson hŷn' - rydym am i bobl o bob oed ymgysylltu â'r gwaith hwn. Mae'r strategaeth hon hefyd yn cydnabod bod profiadau bywyd a realiti beunyddiol yn amrywio'n fawr i bobl, o'r rhai yn eu 50au i'r rhai yn eu 80au a throsodd. O'r herwydd, mae'r strategaeth hon yn rychwantu ystod eang o feysydd polisi, o iechyd a gofal cymdeithasol i bobl hŷn sy'n byw gydag anghenion cymhleth i gefnogi gofalwyr o oedran gweithio a'r economi sylfaenol.

Mae'n bwysig nodi bod y cyd-destun economaidd a gwleidyddol presennol yn sylweddol wahanol i'r cyd-destun yn 2003 pan lansiwyd y strategaeth gyntaf ar gyfer pobl hŷn. Oherwydd gostyngiadau yn y gyllideb y mae Llywodraeth Cymru yn ei chael gan San Steffan, gwelodd cynghorau Cymru ostyngiad o tua 12% ar gyfartaledd mewn gwariant ar wasanaethau rhwng 2009-10 a 2016-17 - cwmpas o £918.5 miliwn (Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru, 2019). Yn 2020/21, rydym yn buddsoddi cynnydd uwch na chwyddiant o fwy na £400 miliwn mewn iechyd a gofal cymdeithasol, gan ddod â chyfanswm ein buddsoddiad y flwyddyn nesaf i fwy nag £8.7 biliwn. Mae hyn ochr yn ochr â bron i £4.5 biliwn i lywodraeth leol, gyda £200 miliwn ychwanegol yn cael ei ddarparu drwy'r setliad refeniw a chyfalaf llywodraeth leol. Dyrannwyd £40 miliwn ychwanegol i gefnogi gwasanaethau gofal cymdeithasol, oedolion yn ystod pandemig y coronafeirws - gan helpu i dalu costau uwch cyfarpar diogelu personol, bwyd, costau staffio a TGCh.

Gwyddom y gall cau lleoliadau cymunedol, toriadau i wasanaethau trafndiaeth lleol a grwpiau sy'n cael eu harwain gan y trydydd sector gyfyngu'n ddifrifol ar allu pobl hŷn i reoli eu llesiant eu hunain. Er mwyn lliniaru effaith cyni, mae awdurdodau lleol yn ystyried ffyrdd newydd o weithio. Mae hyn yn cynnwys ail-ddylunio gwasanaethau rheng flaen; datblygu partneriaethau newydd gyda dinasyddion a chanolbwyntio mwy ar fesurau ataliol. Heb unrhyw bosibilrwydd y bydd y cyllid yn dychwelyd i'r lefelau a welwyd yn y gorffennol hyd y gellir rhagweld, mae'n hanfodol bod llywodraethau cenedlaethol a lleol yn arwain sgysiau anodd rhwng cyrff statudol a dinasyddion am newidiadau mewn cyfrifoldebau. Mae Covid-19 wedi sicrhau bod y materion hyn yn flaenaf ym meddyliau'r cyhoedd. Mae'r pandemig wedi annog unigolion i ailedrych ar eu rôl yn eu cymunedau ac wedi ei gwneud yn ofynnol i bob sector addasu a datblygu ffyrdd newydd o weithio.

Gan fod Cymru yn un o fuddiolwyr sy'n cael swm sylweddol o gyllid yr UE sy'n hanfodol i'n hamaethyddiaeth, i'n busnesau, i addysg uwch ac i adfywio cymunedau difreintiedig ledled Cymru, byddwn yn cadw'r pwysau ar Lywodraeth y DU i ddod â chyni i ben a chadw ei haddewid na fydd Cymru'n waeth ei byd yn sgil y ffaith y bydd cyllid yr UE yn dod i ben ar ôl Brexit.

Wrth gynllunio ar gyfer cymdeithas sy'n heneiddio, mae'n rhaid inni ystyried sut mae technoleg yn newid y ffordd y mae gofal yn cael ei ddarparu, sut rydym yn byw a sut rydym yn rhyngweithio ag eraill. Yn ddogfen hon drwyddi draw, rydym yn darparu enghreifftiau o sut mae technoleg yn newid, neu sut y mae ganddi'r gallu i wella bywydau pobl hŷn yng Nghymru. Ar hyn o bryd rydym yn buddsoddi £50 miliwn mewn gwasanaethau iechyd a gofal digidol.

Mae'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol eisoes wedi comisiynu pedwar adolygiad strategol o iechyd a gofal digidol yng Nghymru, a fydd yn arwain at gyhoeddi Cynllun Seilwaith Digidol Cymru gyfan, Cynllun Gweithlu Digidol, Strategaeth Fasnachol a Strategaeth Gyfathrebu y flwyddyn nesaf.

Un weledigaeth

Mewn unrhyw ymdrech ar y cyd mae eglurder o ran y pwrpas yn allweddol. Mae manteisio ar gyfleoedd ac ymateb i heriau cymdeithas sy'n heneiddio yn gofyn i bawb dynnu i'r un cyfeiriad. Mae'r cyfeiriad arfaethedig hwnnw wedi'i nodi isod.

- **Ein Gweledigaeth yw Cymru o blaid pobl hŷn sy'n cefnogi pobl o bob oed i fyw a heneiddio'n dda.**
- **Rydym eisiau creu Cymru lle mae pawb yn edrych ymlaen at heneiddio.**
- **Cymru lle y gall unigolion gymryd cyfrifoldeb dros eu hiechyd a'u llesiant eu hunain a theimlo'n hyderus y bydd cymorth ar gael, a hynny'n gyfleus, os bydd ei angen.**
- **Cymru lle nad yw rhagfarn ar sail oedran yn cyfyngu ar botensial nac yn effeithio ar ansawdd y gwasanaethau y mae pobl hŷn yn eu cael.**
- **Yn y pen draw, rydym eisiau bod yn genedl sy'n dathlu oedran ac, yn unol ag Egwyddorion y Cenedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn, cenedl sy'n cynnal annibyniaeth, cyfranogiad, gofal, hunangyflawniad ac urddas pobl hŷn bob amser.**

Mae'r weledigaeth genedlaethol hon ar gyfer Cymru o blaid pobl hŷn yn cwmpasu'r lleoedd y mae pobl yn gweithio, eu hawliau, eu perthnasoedd gyda'u teuluoedd a'u cymunedau lleol a chyda llywodraethau. Mae hefyd yn cwmpasu'r perthnasoedd sydd gennym ar draws y cenedlaethau a'i nod yw herio a newid y ffordd rydym yn meddwl am heneiddio.

Pedwar nod

Er mwyn sbarduno cynnydd tuag at y weledigaeth hon, rydym wedi gosod pedwar nod cenedlaethol. Y nodau hyn yw canolbwynt y strategaeth, a'r modd y bydd ei llwyddiant yn cael ei farnu yn y pen draw. Mae'r nodau'n cyd-fynd â phedwar maes Mynegai Age Watch y DU a gomisiynwyd yn benodol i gefnogi gweithrediad y strategaeth hon. (Gweler tud. 11).

- **Gwella llesiant**
- **Gwella gwasanaethau lleol ac amgylcheddau**

- **Meithrin a chynnal galluogrwydd pobl**
- **Trechu tlodi sy'n gysylltiedig ag oedran**

Drwy ganolbwyntio ar y nodau hyn, ein nod yw cefnogi pobl i fyw'r bywyd a ddewiswyd ganddynt heb ddioddef camdriniaeth, esgeulustod neu effaith niweidiol rhagfarn ar sail oedran a gwahaniaethu ar sail oedran. Mae'r nodau'n cyfrannu at ein hymrwymiad yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol i '*greu Cymru rydym i gyd eisiau byw ynnddi, yn awr ac yn y dyfodol*' drwy roi ganolbwyntio'n benodol ar heneiddio. Rydym am i bob sector o gymdeithas, unigolion a chymunedau Cymru ymuno â ni i ystyried y camau y dylent eu cymryd i gynllunio ar gyfer eu dyfodol eu hunain ac i'n cefnogi i gyflawni ein gweledigaeth genedlaethol o Gymru o blaid pobl hŷn.

Rydym yn bwriadu meincnodi ein cynnydd yn erbyn y nodau hyn. Yn yr adran 'Beth yw'r sefyllfa bresennol?' (tud. 11) mae dadansoddiad gan Ganolfan ar gyfer Heneiddio Arloesol Prifysgol Abertawe, sy'n uchel ei pharch yn rhyngwladol, yn datgelu statws Cymru yn erbyn 3 gwlad arall y DU ac yn darparu sylfaen ar gyfer monitro cynnydd y strategaeth hon yn y blynyddoedd i ddod.

Tair thema drawsbynciol

Nid yw'r tair thema a ganlyn yn dod o dan un adran benodol gan eu bod yn berthnasol i'r ddogfen gyfan.

Thema 1: Creu Cymru o Blaid Pobl Hŷn

Mae'r ymateb byd-eang i boblogaeth sy'n heneiddio wedi bod yn gam tuag at greu cymunedau a dinasoedd o blaid pobl hŷn. Mae Sefydliad Iechyd y Byd yn nodi bod *byd o blaid pobl hŷn yn galluogi pobl o bob oed i gymryd rhan weithredol mewn gweithgareddau cymunedol ac yn trin pawb â pharch, beth bynnag eu hoedran*. Mae adroddiad 2018 y sefydliad, sy'n dwyn y teitl 'The Global Network for Age-friendly Cities and Communities' yn ymhelaethu ar hyn:

By making cities and communities age-friendly, we ensure that cities and communities are inclusive and equitable places that leave no one behind – especially the most vulnerable older people. Equitable societies, in turn, have benefits for everyone.

Yn 2010, lansiodd Sefydliad Iechyd y Byd ei Rwydwaith Byd-eang ar gyfer Dinasoedd a Chymunedau o blaid pobl hŷn. I ddod yn aelod o'r Rhwydwaith, rhaid i arweinwyr lleol ymrwymo i'r pedwar cam a'u gweithredu:

- Ymgysylltu â rhanddeiliaid a'u deall, gan gynnwys pobl hŷn;
- cynllunio'n strategol i alluogi'r holl randdeiliaid i ddatblygu cydweledigaeth;
- rhoi cynllun gweithredu ar waith;
- mesur cynnydd y dull gweithredu o blaid pobl hŷn yn ogystal â'i effaith ar fywydau pobl.

Mae'r camau hyn yn cyd-fynd â phum ffordd o weithio Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a dull gweithredu yn seiliedig ar hawliau ac yn gallu cefnogi cyrff cyhoeddus i'w hymgorffori. Maent yn darparu fframwaith i Lywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol greu perthnasoedd newydd â dinasyddion a sbarduno symudiad diwylliannol tuag at ffordd fwy cydgynhyrchiol o ddylunio a darparu gwasanaethau.

Rydym am i Gymru fod yn rhan o'r symudiad byd-eang hwn tuag at gymunedau o blaid pobl hŷn ac rydym yn bwriadu gweithio gyda'r Comisiynydd Pobl Hŷn i annog a

chefnogi sefydlu cymunedau o blaid pobl hŷn ledled Cymru. Bydd cynnydd cyson ar y cyd ar lefel leol, o'i gyfuno, yn arwain at gynnydd sylweddol yn genedlaethol.

Thema 2: Blaenoriaethu gwaith atal

Mae'r cynnydd mewn disgwyliad oes yng Nghymru wedi aros yn ei unfan yn ystod y blynyddoedd diwethaf ynghyd â'r cynnydd mewn 'disgwyliad oes iach.' Ar hyn o bryd mae gwahaniaeth o tua 18 mlynedd o ran disgwyliad oes iach rhwng yr ardaloedd â'r amddifadedd mwyaf ac ardaloedd â'r amddifadedd lleiaf. Os ydym am gyflawni ein nod o gefnogi pob person hŷn yng Nghymru i fyw a heneiddio'n dda, rhaid inni flaenoriaethu gwaith atal, nid yn unig mewn lleoliadau iechyd a gofal cymdeithasol traddodiadol, ond ar draws pob penderfynydd llesiant.

Gall gwaith atal ac ymyrraeth gynnar atal problemau rhag codi yn y lle cyntaf. Gallant hefyd gefnogi pobl sy'n byw mewn amgylchiadau heriol i ymdopi'n well. Mae'r fenter o blaid pobl hŷn yn ymyrraeth ataliol. Mae'r rhaglen yn cefnogi cymunedau lleol i gymryd rheolaeth a chwarae mwy o ran wrth addasu eu hamgylchedd lleol i weddu'n well i'w ffordd o fyw. Mae hefyd yn cefnogi llunwyr polisïau i nodi lle mae angen iddynt flaenoriaethu adnoddau er mwyn dylunio gwasanaethau sy'n cadw pobl yn iach am fwy o amser. Mewn cyfnod pan fo cyllidebau cyhoeddus mor dynn, ni all y sector cyhoeddus fforddio anwybyddu'r ffactorau allweddol sy'n gwneud gwahaniaeth i ansawdd bywydau pobl a'r ffactorau sydd bwysicaf iddynt.

Drwy greu cymunedau, cartrefi, systemau trafnidiaeth a lleoedd awyr agored sy'n galluogi pobl i heneiddio'n dda, ein nod yw cefnogi poblogaeth Cymru i fyw bywydau iach a chyflawn cyhyd ag y bo modd. Gall gwaith atal ac ymyrraeth gynnar hefyd roi'r sgiliau a'r wybodaeth i alluogi pobl i gymryd cyfrifoldeb dros eu hiechyd a'u llesiant eu hunain. Gall y symudiad tuag at Gymru o blaid pobl hŷn hefyd chwarae rhan allweddol mewn grymuso unigolion i gymryd rheolaeth dros eu ffordd o fyw ac, yn y pen draw, pa mor dda y maent yn heneiddio.

Mae'r ffocws hwn ar waith atal a gweithredu ar y cyd yn cyd-fynd yn agos â nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a'r gofyniad y mae'n ei roi ar gyrrff cyhoeddus i *'feddwl am effaith hirdymor eu penderfyniadau, i weithio'n well gyda phobl, cymunedau a'i gilydd, ac i atal problemau parhaus megis tlodi, anghydraddoldebau iechyd a newid yn yr hinsawdd.'*

Thema 3: Dull sy'n seiliedig ar hawliau

Mae Hawliau Dynol yn hawliau cyffredinol a chydabyddedig i bawb fel y nodir yn Neddf Hawliau Dynol 1998. Daeth y Ddeddf i rym yn y DU yn y flwyddyn 2000. Mae hawliau dynol yn wahanol i'r agenda llesiant ond mae cyfatebiaeth glos rhyngddynt ac maent yn feincnod clir ynghylch natur annerbyniol triniaeth waradwyddus a diraddiol i unrhyw un ohonom. Mae'r Ddeddf Hawliau Dynol yn gosod rhwymedigaeth ar awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, i drin pobl yn deg, yn gyfartal, gydag urddas, parch ac ymreolaeth.

Mae oedran yn nodwedd warchodedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 sy'n golygu na ellir trin pobl yn wahanol oherwydd eu hoedran. Mae Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus yn rhan o'r Ddeddf Cydraddoldeb. Ei nod yw sicrhau bod cyrrff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, yn ystyried sut y gallant gyfrannu'n gadarnhaol at gymdeithas decach. Mae'r ddyletswydd yn sylfaen i wneud penderfyniadau cadarn. Mae'n annog cyrrff cyhoeddus i ddeall sut y bydd eu polisïau a'u gwasanaethau yn effeithio ar wahanol grwpiau o bobl â nodweddion gwarchodedig penodol.

Gall codi ymwybyddiaeth o hawliau hefyd rymuso pobl i gymryd rheolaeth a chydabod pan fydd eu hawliau dan fygythiad. Gall diffinio hawliau dynol mewn termau syml rymuso pobl hŷn i herio a newid y ffordd y mae gwasanaethau'n cael eu cynllunio a'u darparu yng Nghymru, ond mae codi ymwybyddiaeth o hawliau ymhlith gweithwyr proffesiynol yr un mor bwysig.

Mae dull sy'n seiliedig ar hawliau yn cael ei lywio a'i arwain gan y fframwaith cyfreithiol a amlinellir uchod a gall drawsnewid bywydau pobl. Mae Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn hefyd wedi llywio datblygiad y strategaeth hon a byddant yn arwain ei gweithrediad. Mabwysiadwyd yr Egwyddorion ar gyfer Pobl Hŷn gan Gynulliad Cyffredinol y Cenhedloedd Unedig ym mis Rhagfyr 1991 ac er nad yw'r egwyddorion yn creu rhwymedigaethau cyfreithiol newydd, mae llywodraethau'n cael eu hannog i'w hymgorffori yn eu rhaglenni cenedlaethol lle bynnag y bo modd. Mae'r adroddiad *'Gwireddu Hawliau Dynol i Bobl Hŷn'* a gyhoeddwyd yn 2016 ac a ddrafftiodwyd gan yr Athro Simon Hoffman, yn darparu fframwaith trosfwaol ar gyfer hawliau dynol pobl hŷn mewn gwasanaethau cyhoeddus. Mae egwyddorion Dull o Weithredu Hawliau Pobl Hŷn fel a ganlyn:

- Ymgorffori hawliau dynol pobl hŷn;
- Grymuso pobl hŷn;
- Peidio â gwahaniaethu a chydraddoldeb;
- Cyfranogiad; ac
- Atebolrwydd.

Mae pob un o'r elfennau hyn i'w gweld yn amlwg yn y ddogfen hon drwyddi draw - rydym yn anelu at ddangos sut y byddwn yn cynnal dull sy'n seiliedig ar hawliau drwy rymuso pobl hŷn i gael dewis a rheolaeth dros sut y maent yn teithio, ble y maent yn byw ac yn gweithio, eu hincwm ac, yn y pen draw, y dewisiadau y maent yn eu gwneud wrth gynllunio ar gyfer camau diweddarach bywyd.

Mae Llywodraeth Cymru wedi comisiynu ymchwil i edrych ar sut y gallwn gryfhau a hyrwyddo cydraddoldeb a hawliau dynol ymhellach yng Nghymru. Gallai opsiynau gynnwys ymgorffori confensiynau a chytuniadau'r Cenhedloedd Unedig yng nghyfraith Cymru. Bydd yr ymchwil hefyd yn penderfynu a oes angen deddfwriaeth newydd, megis Deddf Hawliau Dynol i Gymru. Rydym yn ymwybodol bod gan y Cenhedloedd Unedig set o Egwyddorion ar gyfer Pobl Hŷn ar hyn o bryd yn hytrach na chonfensiwn sy'n gyfreithiol rwymol, fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru yn glir na fydd hyn yn gwanhau hawliau pobl hŷn o fewn unrhyw bolisi neu ddeddfwriaeth newydd. Bydd yr adroddiad terfynol ar gael erbyn diwedd mis Chwefror 2021.

Er mwyn cynnal a diogelu hawliau pobl hŷn ymhellach, rydym yn ymgorffori egwyddorion ffeministaidd ar draws polisiau a rhaglenni Llywodraeth Cymru drwy'r Cynllun Hyrwyddo Cydraddoldeb Rhwng y Rhywiau yng Nghymru ac rydym yn adolygu ein hamcanion cydraddoldeb strategol.

Datgelodd ein hymgysylltiad â phobl hŷn lesbiaidd, hoyw, deurywiol a thrawsrywiol (LGBT+) a phobl dduon a lleiafrifoedd ethnig (BAME) fod unigolion o'r ddau grŵp yn teimlo'n fwyfwy pryderus am y newid mewn agweddau tuag at grwpiau ymylol oherwydd Brexit, sgil-effeithiau sgandal Windrush a chynnydd mewn grwpiau asgell dde eithafol ledled Ewrop.

Er mwyn ymdrin ag effaith anghymesur Covid 19 ar bobl BAME, fe wnaethom sefydlu Grŵp Cynghorol BAME ar Covid y Prif Weinidog a lansiô'r Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol a'r offeryn asesu risg ym maes iechyd, gofal a lleoliadau eraill.

Mae *Gweithredu ar Anabledd: Yr Hawl i Fyw'n Annibynnol* yn canolbwyntio ar yr hyn y mae Llywodraeth Cymru yn ei wneud i sicrhau mwy o gydraddoldeb yng Nghymru. Yn sail i'r fframwaith cyfan mae'r 'Model Cymdeithasol o Anabledd', sy'n cydnabod yr angen i gymdeithas gael ei thrawsnewid drwy gael gwared ar rwystrau er mwyn i bobl anabl allu cymryd rhan lawn mewn cymdeithas. Er nad yw pob person hŷn yn anabl, mae'r siawns o gael nam gweithredol yn cynyddu gydag oedran. Felly bydd pobl hŷn ag anabledd hefyd yn elwa o'r dull ehangach hwn o fyw'n annibynnol.

Gwireddu hawliau mewn iechyd a gofal cymdeithasol

Rydym eisoes yn cymryd cyfres o gamau i 'wireddu hawliau i bobl hŷn.' Ym mis Tachwedd 2019 lansiodd ymgyrch genedlaethol i sicrhau bod pobl hŷn a gofawyr yn ymwybodol o'u hawliau o dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.

Rydym wedi gweithio gyda Gofal Cymdeithasol Cymru i gyd-gynhyrchu canllawiau ymarferol sy'n dangos sut y gall awdurdodau lleol roi sylw dyledus i Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn fel sy'n ofynnol gan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Cynhyrchwyd fersiwn wedi'i hanelu at bobl hŷn hefyd. Mae Prifysgol Abertawe wedi cynhyrchu argymhellion ar gyfer diweddariad o'r canllawiau ar godi pryderon ynghylch cau cartrefi gofal.

Mae'r misoedd diwethaf wedi tynnu sylw at rôl hanfodol hawliau dynol i lunwyr polisi sydd â'r dasg o gydbwysu hawliau dinasyddion â'r angen i'w hamddiffyn rhag Covid 19.

Drwy gydol y pandemig, rydym wedi gweithio â'r Comisiynydd Pobl Hŷn a Chomisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol Cymru i fonitro ei effaith ar bobl hŷn a chymryd camau priodol. Rydym wedi rhannu manylion y data gwyddonol a'r ymgysylltu a lywiodd benderfyniadau'n ymwneud â phobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal a byddwn yn parhau â'r berthynas waith hon i sicrhau bod hawliau pobl hŷn yn cael eu cryfhau wrth inni gynllunio ar gyfer y dyfodol.

Mynd i'r afael â rhagfarn ar sail oedran a gwahaniaethu ar sail oedran

Mae dileu rhagfarn ar sail oedran a gwahaniaethu ar sail oedran yn hanfodol er mwyn sicrhau Cymru o blaid pobl hŷn. Mae ymwybyddiaeth fyd-eang o effaith rhagfarn ar sail oedran ar unigolion a chymdeithasau yn cynyddu. Yn 2020 comisiynodd Sefydliad Iechyd y Byd (WHO) adroddiad fel rhan o'i ymgyrch Fyd-eang i Frwydro yn erbyn Rhagfarn ar Sail Oedran. Canfu'r adroddiad, sy'n dwyn y teitl: *Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review* fod rhagfarn ar sail oedran yn niweidio iechyd pobl hŷn mewn 45 o wledydd ac ar draws 5 cyfandir. Cymerodd dros 7 miliwn o bobl ran yn yr astudiaeth.

Mae adroddiad a gyhoeddwyd yn 2018 gan Gymdeithas Frenhinol Iechyd y Cyhoedd, *That Age Old Question: How attitudes to ageing affect our health and wellbeing*, wedi cysylltu rhagfarn ar sail oedran ag agwedd negyddol tuag at heneiddio. Yn yr un modd â mathau eraill o wahaniaethu, mae rhagfarn ar sail oedran wedi'i wreiddio'n ddwfn yn normau ac arferion diwylliannol ein cymdeithas, gan gynnwys yn yr iaith a ddefnyddiwn. Yn ystod y pandemig, mae pobl hŷn wedi lleisio eu hofnau bod naratif sy'n dangos rhagfarn ar sail oedran wedi ymwreiddio mewn deialog gyhoeddus a bod stereoteipio negyddol sy'n dangos rhagfarn ar sail oedran, mewn perthynas â grwpiau oedran iau a hŷn, yn cyfrannu at hollt rhwng y cenedlaethau.

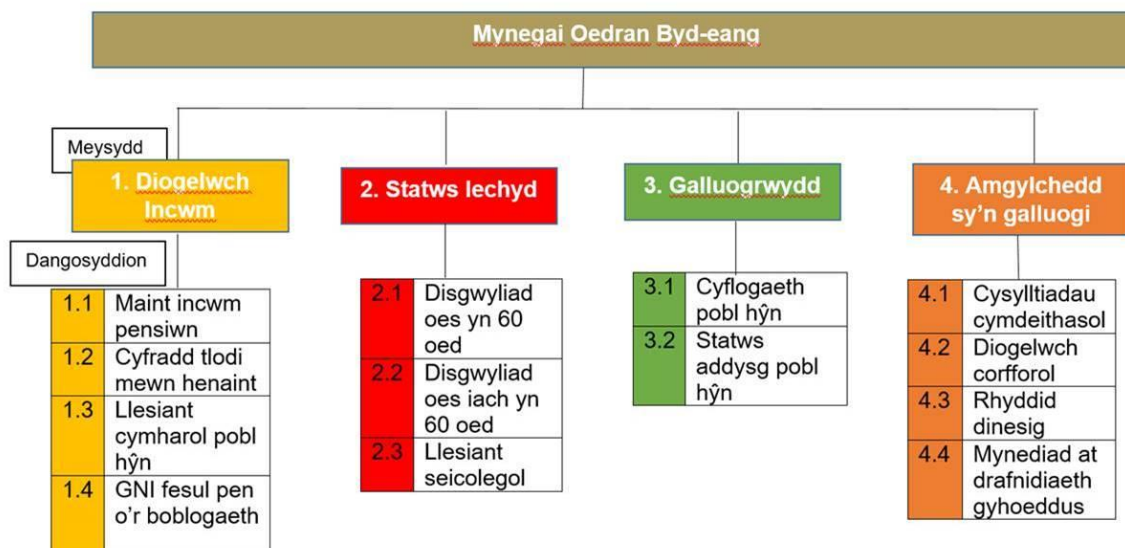
Ni allwn ganiatáu i'r pandemig hwn blannu syniadau am stereoteipiau sy'n cysylltu oedran â bod yn agored i niwed a dirywiad ac, yn y pen draw, ei gwneud yn haws anwybyddu hawliau pobl hŷn. Felly, rydym yn croesawu gwaith y Comisiynydd Pobl Hŷn

ac Age Cymru i ganolbwyntio'n benodol ar ragfarn ar sail oedran a byddwn yn gweithio gyda nhw i ddeall ei achosion a'i effaith yn well er mwyn gwireddu ein nod o sicrhau Cymru sy'n fwy cyfartal.

Ein nod hefyd yw adnabod rhagfarn ar sail oedran a gwahaniaethu ar sail oedran drwy ein proses asesu polisi. Mae holl bolisiau Llywodraeth Cymru yn destun Asesiad Effaith Integredig llawn, sy'n rhoi ystyriaeth lawn i'w heffaith ar bob aelod o gymdeithas. Rydym yn adolygu ein hofferyn asesu integredig a byddwn yn ymgysylltu â Chomisiynwyr, llunwyr polisi a rhanddeiliaid.

Beth yw'r sefyllfa bresennol? Meincnodi sefyllfa pobl hŷn yng Nghymru

Mae Mynegai Global AgeWatch yn defnyddio cyfuniad o fesurau i sicrhau y gellir cymharu sefyllfa pobl hŷn yn erbyn safonau a gydnabyddir yn rhyngwladol. Nod y Mynegai yw crynhoi natur amlddimensiwn ansawdd bywyd a llesiant pobl hŷn, a darparu ffordd o fesur perfformiad a hyrwyddo gwelliannau. Mae'r Mynegai yn defnyddio 13 o ddangosyddion gwahanol ar gyfer pedwar maes allweddol, sef Diogelwch incwm, Statws iechyd, Galluogrwydd, ac Amgylchedd sy'n galluogi. (Gweler isod).

Yn fersiwn ddiweddaraf y Mynegai ceir data ar 96 o wledydd, sy'n cwmpasu 91 y cant o boblogaeth y byd sy'n 60 oed neu'n hŷn ac mae'n rhoi'r **DU yn y 10fed safle**, fodd bynnag, nid oes mynegai sy'n rhestru 4 gwlad y DU yn unigol.

Mynegai Oedran y DU

Yn 2019, comisiynwyd y Ganolfan ar gyfer Heneiddio Arloesol a gydnabyddir yn rhyngwladol ym Mhrifysgol Abertawe gan Lywodraeth Cymru i ddefnyddio'r mesur hwn i feincnodi sefyllfa pobl hŷn yng Nghymru yn erbyn 3 gwlad arall y DU - Gogledd Iwerddon, yr Alban a Lloegr.

Defnyddiodd y Ganolfan ar gyfer Heneiddio Arloesol ystod o fesurau i greu Mynegai Oedran y DU. Mae'r canlyniadau ar gyfer Mynegai Oedran cyffredinol y DU yn dangos bod **Cymru yn safle 1^{af}**, gyda'r sgôr gyffredinol uchaf, yna'r Alban (2^{il}), Lloegr (3^{ydd}), a Gogledd Iwerddon yn olaf (4^{ydd}). Mae hyn yn dangos bod llawer o bethau yr ydym yn eu

gwneud yn dda a dylem ymfalchïo yn y ffaith bod tystiolaeth glir i'w gweld o'n hymrwymiad i gefnogi pobl hŷn.

Er hwylustod, mae pedwar maes Mynegai Oedran y DU yn adlewyrchu pedwar nod y strategaeth hon (tud. 6). Os ydym yn canolbwyntio ar Gymru, gallwn weld nad yw yn y safle 1^{af} ar gyfer unrhyw un o'r meysydd unigol. Mae Cymru yn yr 2^{il} safle ar gyfer Diogelwch incwm, yn yr 2^{il} safle ar gyfer Statws iechyd, yn y 3^{ydd} safle ar gyfer Galluogrwydd ac yn yr 2^{il} safle ar gyfer Amgylchedd sy'n galluogi. Felly, er bod Cymru yn gwneud yn dda ar y cyfan mae gwaith y gellir ei wneud o hyd i wella pa mor dda y mae Cymru'n perfformio yn erbyn pob un o'r meysydd unigol hyn. Gwyddom fod llawer iawn i'w wneud o hyd i baratoi ar gyfer y cyfle a'r her a ddaw yn sgil ein cymdeithas sy'n heneiddio.

Mae'r rhifau yn y tabl isod yn ymwneud â safle pob gwlad ym Mynegai Oedran y DU o 1 i 4.

	Trechu tlodi sy'n gysylltiedig ag oedran (Statws incwm)	Gwella llesiant pobl (Statws Iechyd)	Grymuso pobl a chymunedau (Galluogrwydd)	Gwella gwasanaethau ac amgylcheddau lleol (Amgylcheddau sy'n galluogi)
Lloegr	4	1	1	3
Cymru	2	2	3	2
Yr Alban	3	3	2	1
Gogledd Iwerddon	1	4	4	4

Strategaeth wedi'i chydgynhyrchu er mwyn ymgysylltu ymhellach

Mae'r Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio wedi'i chydgynhyrchu gyda phobl hŷn a'u cynrychiolwyr. Mae hyn yn golygu bod pobl hŷn wedi cyfrannu at greu'r ddogfen hon o'r cychwyn cyntaf - maent wedi llywio ei dyluniad a'i datblygiad ac yn y pen draw byddant yn rhan o'i chyflawni.

Arweiniwyd y gwaith cychwynnol gan Fforwm Cynghori'r Gweinidog ar Heneiddio y mae ei haelodaeth yn cynnwys 50% o bobl hŷn. Yn 2018 cynullodd y fforwm bum gweithgor i ganolbwyntio ar y meysydd allweddol yr oedd yr aelodau'n teimlo bod yn rhaid inni eu cael yn iawn wrth gynllunio ar gyfer poblogaeth sy'n heneiddio: trafndiaeth; cyfranogiad; tai; gwireddu hawliau a chynllunio ar gyfer y dyfodol. Roedd aelodau'r gweithgorau'n cynnwys pobl hŷn, academyddion blaenllaw, a chynrychiolwyr o'r sectorau cyhoeddus, gwirfoddol a phreifat. Cynrychiolwyd y Comisiynydd Pobl Hŷn ar bob grŵp hefyd.

Er mwyn adeiladu ar y gwaith a gychwynnwyd gan Fforwm Cynghori'r Gweinidog ar Heneiddio, dros y flwyddyn ddiwethaf fe wnaethom gynnwys dros 1000 o bobl hŷn mewn sgwrs am heneiddio. Fe wnaethom ymweld â grwpiau cenedlaethol a fforymau lleol a chymerodd pobl hŷn ran hefyd mewn digwyddiadau ymgysylltu â'r gymuned wedi'u harwain gan Age Cymru. Fe wnaethom hefyd gomisiynu Age Cymru i gynnal grwpiau ffocws gyda phobl hŷn o grwpiau lleiafrifol.

Yn ystod haf 2020, bu Age Cymru yn gweithio gyda sefydliadau cenedlaethol ar gyfer pobl hŷn i gynnal arolwg o brofiadau pobl hŷn yn ystod y pandemig a'u barn ar adferiad. Cafwyd dros 1100 o ymatebion i'r arolwg a bydd y rhain yn llywio gweithrediad y strategaeth hon.

Mae'r strategaeth hon yn canolbwyntio ar y pethau mawr a'r pethau bychain - y newidiadau yr ydym yn eu gwneud ar lefel system, er enghraifft i'n gwasanaethau iechyd a thrafnidiaeth, ond hefyd y pethau llai y mae pobl hŷn yn dweud wrthym sy'n gwneud gwahaniaeth i'w bywydau beunyddiol megis mynediad amrywiol i apwyntiadau meddygon teulu, cludiant i'r ysbyty ac argaeledd toiledau cyhoeddus.

Cyfeirir at yr holl faterion hyn yn y ddogfen hon a byddwn yn parhau i ymgysylltu â'n rhanddeiliaid dros y flwyddyn nesaf a thu hwnt i sicrhau bod ein camau gweithredu'n iawn. Mae gwaith i gynhyrchu'r strategaeth hon hefyd wedi cynnwys Gweinidogion a swyddogion o bob un o bortffolios y llywodraeth. Mae'r broses wedi gwneud inni ganolbwyntio mwy ar heneiddio a byddwn yn cynnal y momentwm hwn ac yn adeiladu arno er mwyn sicrhau bod ein gweledigaeth hirdymor i fod yn genedl o blaid pobl hŷn yn cael ei gwireddu.

Byddwn hefyd yn parhau â'n cyfarfodydd rheolaidd â staff awdurdodau lleol sy'n arwain ar bolisi ar gyfer pobl hŷn. Bydd hyn yn caniatáu inni fonitro'r cynnydd tuag at Gymru o blaid pobl hŷn ar lefel leol.

2: Gwella Llesiant pobl

Mae ein system iechyd a gofal yn newid ac yn gwella er mwyn diwallu'r newid yn anghenion ein poblogaeth sy'n cynyddu ac yn heneiddio. Yn unol â'n huchelgais i fod yn genedl o blaid pobl hŷn sy'n cynnal ac yn diogelu hawliau pobl, rydym yn gweithio i greu system iechyd a gofal cymdeithasol gwbl integredig sy'n cefnogi pobl i gymryd cyfrifoldeb dros eu hiechyd a'u llesiant eu hunain gan deimlo'n hyderus y bydd cefnogaeth ar gael, a hynny'n gyfleus, os oes angen.

Mae'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru), a lansiwyd yn 2016, yn ymgorffori dull sy'n seiliedig ar hawliau drwy ddeddfu i ddinasyddion fod yn bartner cyfartal yn eu gofal a'u cymorth. Mae 'Cymru Iachach,' a gyhoeddwyd yn 2018, yn nodi gweledigaeth hirdymor Llywodraeth Cymru ar gyfer 'gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol yn cael eu darparu drwy un system gyfan'. Mae'n rhoi mwy o bwyslais ar atal salwch, ar gynorthwyo pobl i reoli eu hiechyd a'u llesiant eu hunain, ac ar alluogi pobl i fyw'n annibynnol cyhyd ag y bo modd, gyda chymorth technolegau newydd a gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol integredig a ddarperir yn agosach at adref.

Rydym wedi buddsoddi adnoddau ariannol sylweddol mewn gwaith atal ac ymyrraeth gynnar drwy'r Gronfa Gofal Integredig ers ei sefydlu yn 2014-15. Eleni rydym yn buddsoddi £89 miliwn arall yn y gronfa hon; mae £40 miliwn o hynny ar gyfer cefnogi pobl hŷn yn uniongyrchol. Mae ein buddsoddiad parhaus yn y gronfa bwysig hon yn galluogi datblygu ystod eang o brosiectau a gwasanaethau i gefnogi pobl hŷn; mae llawer ohonynt wedi'u hanelu at leihau unigrwydd ac ynysigrwydd a chadw pobl allan o'r ysbyty neu ofal preswyl. Drwy ffyrdd newydd o weithio, darperir gofal yn aml yn y cartref, neu'n agos ato, fel y gall pobl barhau i fyw gartref yn annibynnol ac aros yn rhan o'r gymuned.

Yn un o ymrwymïadau'r Rhaglen Lywodraethu, roedd y Gronfa Gofal Integredig i fod i ddod i ben ym mis Mawrth 2020. Fodd bynnag, mae'r Gronfa Gofal Integredig (a'r Gronfa Trawsnewid) ill dwy wedi'u hymestyn tan fis Mawrth 2022 i ganiatáu amser i ddatblygu rhaglen gyllido ranbarthol newydd. Bydd yr estyniad hwn yn galluogi pobl hŷn ledled Cymru i barhau i elwa ar wasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol integredig, di-dor.

Yn allweddol i gyflawni ein nod o Gymru o blaid pobl hŷn mae sefydliadau'r trydydd sector. Mae'r trydydd sector yn darparu gwasanaethau ataliol i rai o'r bobl hŷn sydd fwyaf ar y cyrion yn ein cymunedau. Gall eu gwasanaethau fod yn hyblyg ac yn ymatebol i anghenion unigol a gallant rymuso pobl hŷn i reoli eu llesiant waeth beth fo'u hamgylchiadau unigol. Mae Cam 2 Grant i'r Trydydd Sector ar gyfer Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy 2020 - 23 gan Lywodraeth Cymru yn cefnogi blaenoriaethau Gweinidogion Cymru i gael perthynas newydd a chyfartal rhwng pobl ac ymarferwyr; ymyrraeth gynnar ac atal; a thrawsnewid y ffordd y mae anghenion gofal a chymorth pobl yn cael eu diwallu. Bydd llawer o'r prosiectau a ariennir yn cefnogi'r gwaith o gyflawni'r strategaeth hon a chyfeirir at rai ohonynt yn y ddogfen hon.

Ar hyn o bryd rydym yn gwella llesiant drwy:

- **Gefnogi rhaglenni a mentrau heneiddio'n iach** - mae ein Rhaglen Heneiddio'n iach yn parhau i helpu pobl i gynnal a gwella eu llesiant corfforol a meddyliol drwy amrywiaeth o weithgareddau gan gynnwys tai chi, cerdded Nordig a chefnogi cyfranogiad mewn digwyddiadau diwylliannol. Drwy'r Gronfa Iach ac Egniol, rydym wedi ymrwymo £5.4 miliwn dros dair blynedd i brosiectau sy'n cefnogi ffyrdd o fyw iach ac egniol.

Mae ein Strategaeth Pwysau iach: Cymru Iach yn anelu at sicrhau bod yr amgylchedd yn galluogi pobl i wneud dewisiadau iachach, yn ogystal ag annog cyfleoedd i bobl hŷn fod yn iach ac yn egniol. Mae'r pandemig Covid-19 wedi dangos pwysigrwydd y strategaeth, a bod canlyniadau gwaeth yn gysylltiedig â phwysau a dewisiadau'n ymwneud â ffordd o fyw ar draws ein poblogaeth. Rydym wedi cyhoeddi cyfres o flaenoriaethau newydd ar gyfer 2020 a byddwn yn cyflwyno cynllun cyflawni newydd ar gyfer 2020-22 yn gynnar yn 2021. Bydd Cronfa Adfer Chwaraeon a Hamdden gwerth £14 miliwn yn cefnogi'r sector gyda'r heriau parhaus sy'n deillio o bandemig y Coronafeirws ac yn darparu cynaliadwyedd tymor hwy.

- **Cryfhau presgripsiynu cymdeithasol ledled Cymru** - rydym yn cymryd nifer o gamau i gryfhau arferion presgripsiynu cymdeithasol ledled Cymru, gan gynnwys gweithio gyda Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol; datblygu fframwaith sgiliau a chymhwysedd cenedlaethol ar gyfer y gweithlu presgripsiynu cymdeithasol, porth adnoddau ar-lein a fframwaith canlyniadau.
- **Targedu ymyriadau tuag at ardaloedd â lefelau uchel o amddifadedd a grwpiau lleiafrifol** - mae rhai grwpiau ac unigolion y mae angen angen cymorth wedi'i dargedu arnynt, am amrywiol resymau, er mwyn cael mynediad at iechyd a gofal cymdeithasol. Mae hyn yn cynnwys pobl sy'n byw gyda nam ar y synhwyr, dementia neu gyflwr sy'n cyfyngu ar fywyd, pobl o gymunedau sipsiwn a theithwyr, ffoaduriaid a cheiswyr lloches a phobl ar incwm isel. Gall mabwysiadu dull wedi'i dargedu ein cefnogi i weithio tuag at gyflawni ein gweledigaeth o Gymru decach.

Rydym hefyd yn cydnabod anghenion ein carfan o garcharorion hŷn yng Nghymru. Drwy'r Cytundeb Partneriaeth ar gyfer Iechyd Carchardai (pob oed), rydym wedi rhoi blaenoriaeth i ddatblygu safonau newydd ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl (sy'n cynnwys ffocws ar ddementia), datblygu fframwaith trin camddefnyddio sylweddau, rheoli meddyginiaethau a rôl amgylchedd ehangach y carchar wrth gefnogi dynion yn y carchar i wella eu canlyniadau iechyd.

Drwy ein **Grant i'r Trydydd Sector ar gyfer Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy 2020/23**, rydym yn ariannu Women Connect First i wella mynediad at wasanaethau ataliol ar gyfer menywod hŷn BAME yng Nghaerdydd a Bro

Morgannwg. Bydd y sefydliad yn gweithio gydag ystod o bartneriaid i ddarparu gweithgareddau wedi'u cydgyhyrchu sy'n briodol yn ddiwylliannol ac sy'n cefnogi'r menywod i fyw a heneiddio'n dda. Bydd hefyd yn treialu hyn mewn rhannau eraill o Gymru er mwyn datblygu model i'w gyflwyno'n genedlaethol.

Rydym hefyd yn ariannu **Prosiect HOPE** i geisio cefnogi pobl hŷn a gofawyr i gael mynediad at wasanaethau ataliol yn y gymuned drwy ystod o **fodelau eiriolaeth** wedi'u harwain gan gyfoedion, grwpiau gwirfoddol a dinasyddion.

Rydym yn darparu cyllid i Race Equality First er mwyn ymgysylltu â phobl BAME o bob oed drwy waith eirioli un-i-un; boreau coffi galw heibio a hyrwyddwyr gwirfoddol wedi'u hyfforddi mewn eiriolaeth. Bydd y prosiect hefyd yn darparu hyfforddiant i sefydliadau gofal cymdeithasol ar anghenion defnyddwyr gwasanaethau BAME.

- **Ei gwneud hi'n haws i bobl gael mynediad at wasanaethau Cymraeg a defnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd** - rydym am greu amgylchedd lle y bydd pawb eisiau defnyddio'r Gymraeg ac yn teimlo'n gyfforddus i wneud hynny ym mhob agwedd ar eu bywydau. Mae hyn yn bwysig i bob gwasanaeth, ond hyd yn oed yn fwy felly ym maes iechyd a gofal gan y gall ansawdd y gofal gael ei gyfaddawdu yn sgil methiant i gyfathrebu â phobl yn eu hiaith gyntaf. I lawer o bobl hŷn nid mater o ddewis yw defnyddio'r Gymraeg ond mater o angen, yn enwedig y rhai sy'n dioddef o ddementia neu strôc a allai golli eu hail iaith.
- **Cefnogi pobl sy'n byw gyda chyflyrau cymhleth sy'n cyfyngu ar fywyd** drwy weithio gyda'r Bwrdd Gofal Diwedd Oes, Cymorth Cancer Macmillan, Marie Curie a Hospice UK yng Nghymru i gyflawni ein huchelgais i wneud Cymru yn Wlad Garedig.
- **Cyflawni ein cynllun gweithredu ar gyfer dementia** er mwyn canolbwyntio ar yr hyn y mae defnyddwyr gwasanaethau a gofawyr wedi'i ddweud wrthym sy'n arbennig o bwysig iddynt - er enghraifft, diagnosis amserol a darparu cymorth sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn ar ôl cael diagnosis. Rydym yn gweithio i wella cyfraddau diagnosis ac i ddatblygu 'timau o amgylch yr unigolyn.' Mae'r cynllun yn ymwreiddio dull clir sy'n seiliedig ar hawliau ac er mwyn cefnogi ei weithrediad, fe wnaethom ymrwymo £10 miliwn bob blwyddyn o 2018/19 ymlaen. Bydd y cynllun yn cael ei adolygu i sicrhau bod y camau gweithredu yn parhau i fod yn uchelgeisiol ac yn berthnasol.
- **Atal cwympiadau** drwy gefnogi ystod o weithgareddau yn genedlaethol ac yn lleol i helpu i atal cwympiadau mewn cartrefi gofal, lleoliadau cymunedol ac ysbytai.
- **Gwella cartrefi gofal drwy** weithio gyda Gwelliant Cymru i gyflawni'r 'rhaglen Cartrefi Gofal Cymru'. Mae'r rhaglen yn canolbwyntio ar dri maes allweddol - gofal sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn a'r teulu; diogelwch a dibynadwyedd ac arweinyddiaeth a gwaith tîm.
- **Recriwtio rhagor o feddygon teulu** drwy lansio'r ymgyrch farchnata *Gwlad, Gwlad: Hyfforddi Gweithio Byw*, yn y DU ac yn ehangach. Mae'r ymgyrch yn canolbwyntio'n benodol ar feddygon teulu. Mae'r gyfradd o feddygon teulu sy'n cael eu hyfforddi wedi cynyddu'n sylweddol bob blwyddyn ers lansio'r ymgyrch ac eleni rydym wedi llenwi 176 o leoedd ac mae rownd recriwtio arall yn cael ei chynnal yn ddiweddarach eleni.
- Datblygu'r gwaith yn ein **Cynllun Cyflawni ar gyfer Camddefnyddio Sylweddau 2019-22** sy'n tynnu sylw at bwysigrwydd gwella mynediad at wasanaethau trin camddefnyddio sylweddau i bawb sydd â nodweddion gwarchodedig. Mae

Fframwaith Trin Camddefnyddio Sylweddau eisoes ar waith sy'n ymwneud â mynediad at wasanaethau camddefnyddio sylweddau ar gyfer pobl hŷn ac rydym hefyd wedi gweithio gydag "Yfed Doeth, Heneiddio'n Dda" ar ei Siarter Newid.

Sut mae technoleg yn ysgogi gwelliant

Dangoswyd bod gwella llythrennedd digidol yn cael effaith arwyddocaol ar wella canlyniadau iechyd i gleifion drwy eu cefnogi i reoli eu hiechyd a'u gofal yn annibynnol. Nod y rhaglen Cymunedau Digidol Cymru: Hyder Digidol, Iechyd a Lles yw gwella galluedd digidol dinasyddion a staff iechyd a gofal cymdeithasol, gan ganiatáu i fwy o bobl chwarae rhan weithredol yn eu hiechyd a'u llesiant eu hunain. Bydd y rhaglen o fudd penodol i'r nifer fawr o bobl hŷn sydd wedi'u hallgáu yn ddigidol drwy eu cefnogi i gymryd camau ataliol i reoli eu hiechyd eu hunain yn well.

O ran y dyfodol, ein tri maes blaenoriaeth ar gyfer gweithredu yn y maes hwn yw:

1. Cymorth i ofalwyr di-dâl

Mae mwyafrif helaeth y gofal ledled y DU yn cael ei ddarparu gan ofalwyr di-dâl, hynny yw teulu, ffrindiau ac weithiau gwirfoddolwyr. Amcangyfrifir bod y gofal di-dâl hwn yn werth £8.1 biliwn i economi Cymru bob blwyddyn (Gofalwyr Cymru 2015).

Cymru sydd â'r gyfran uchaf yn y DU o ofalwyr hŷn a gofalwyr sy'n darparu mwy na 50 awr o ofal yr wythnos. Ers dechrau'r pandemig, mae mwy o bobl wedi ysgwyddo rôl ofalgar - mae pobl wedi symud tŷ, wedi gadael eu teuluoedd neu wedi rhoi'r gorau i weithio i ofalu am berthnasau neu ffrindiau a'u diogelu. Mae'r lliaws o ofalwyr di-dâl wedi helpu gwasanaethau allweddol yng Nghymru i ymdopi â'r pwysau cynyddol a achosir gan y coronafeirws.

Wrth i'n cymdeithas heneiddio, mae nifer y bobl sy'n byw gydag anghenion cymhleth yn cynyddu. Felly mae'n anochel y bydd mwy o bobl hŷn yn ymgymryd â rôl ofalu. Mae'r rhan fwyaf o ofalwyr hŷn yn byw ar eu pen eu hunain gyda'r person y maent yn gofalu amdano ac mae llawer hefyd yn byw gyda chyflyrau sy'n cyfyngu ar fywyd (Gofalwyr Cymru 2019). Nid dim ond rheidrydd economaidd yw sicrhau bod cymorth ataliol ar gael i ofalwyr. Mae'n elfen allweddol o Gymru o blaid pobl hŷn sy'n ceisio cefnogi pob dinesydd i fyw a heneiddio'n dda.

Byddwn yn cyhoeddi cynllun gweithredu strategol newydd ar gyfer gofalwyr

sy'n mynd i'r afael â'r materion a amlinellir uchod. Bydd y cynllun yn nodi'n glir y camau fydd eu hangen arnom - a sut y gall pob un ohonom weithio gyda'n gilydd fel Llywodraeth Cymru, awdurdodau statudol, byrddau iechyd, comisiynwyr, sefydliadau gofalwyr ac eraill, i sicrhau gwelliannau gwirioneddol ym mywydau gofalwyr.

Lansiwyd ymgynghoriad cyhoeddus ar y cynllun ym mis Hydref 2020.

2. Gwella mynediad at wasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol

Mae nifer cynyddol o wasanaethau iechyd a llesiant yn symud yn agosach at gartrefi pobl wrth inni helpu i greu *Cymru Iachach*. Er bod y pandemig COVID-19 wedi cael effaith ddifrifol ar ddarparu gwasanaethau'r GIG a gofal cymdeithasol ac wedi newid y ffordd y mae'r cyhoedd yn cael mynediad at ofal iechyd, mae'r weledigaeth a nodwyd gennym yn *Cymru Iachach* yn parhau i fod yn gadarn. Mae hyn yn golygu:

- dull system gyfan lle y darperir cymorth, gofal neu driniaeth ddi-dor mor agos i'r cartref â phosibl;

- gwasanaethau sydd wedi'u cynllunio ar gyfer unigolion, yn seiliedig ar eu hanghenion unigryw a'r hyn sy'n bwysig iddynt, yn ogystal â chanlyniadau o ran ansawdd a diogelwch;
- pobl yn mynd i'r ysbyty dim ond pan fydd hynny'n hanfodol, a gwasanaethau wedi'u cynllunio i leihau'r amser a dreulir yn yr ysbyty;
- rhagor o wasanaethau lleol ar gael mewn lleoliadau cymunedol i ganiatáu i bobl gael gafael ar ystod ehangach o gyngor a chymorth yn haws. Mae hyn yn cynnwys meddygfeydd, fferyllfeydd cymunedol, practisau deintyddol a gwasanaethau iechyd y llygaid fel optegwyr. Bydd pobl hefyd yn gallu cael gwasanaethau newydd drwy eu meddygfeydd fel ffisiotherapyddion a therapyddion galwedigaethol.

Byddwn yn parhau i gefnogi pobl sy'n agored i niwed yn eu cartrefi eu hunain, mewn ysbytai, mewn cartrefi gofal, mewn llety â chymorth neu mewn lleoliadau eraill, gan adeiladu ar ffyrdd newydd o weithio ac arloesi lle bo hynny'n briodol. Er enghraifft, roedd defnyddio technoleg fel rhan allweddol o'r ymateb i COVID-19 wedi helpu i ddarparu dewisiadau amgen i ymgynghoriadau wyneb yn wyneb, lleihau'r angen i deithio a chadw mewn cysylltiad â phobl.

Byddwn yn gwella mynediad at wasanaethau ymhellach drwy:

- **Weithredu ar ganfyddiadau'r gwerthusiad o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014** a ddechreuodd yn 2018. Oherwydd y pandemig Covid-19 diweddar, roedd angen oedi'r gwerthusiad dros dro, ond ailddechreuodd y gwaith ym mis Medi 2020 a bydd nawr yn cynnwys elfen ychwanegol sy'n canolbwyntio ar effeithiau Covid-19. Bydd yr adroddiad terfynol, gan gynnwys argymhellion, yn cael ei gyhoeddi yn ystod hydref 2022, fodd bynnag, bydd nifer o adroddiadau interim allweddol hefyd yn cael eu cyhoeddi rhwng nawr a hynny.
- **Cyhoeddi Fframwaith Perfformiad a Gwella newydd** i sicrhau bod pob awdurdod lleol yng Nghymru yn casglu'r un data i ddangos eu bod yn cydymffurfio â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Disgwylir i Gam 2 y fframwaith gael ei lansio ym mis Ebrill 2021.
- **Gwella mynediad at wasanaethau gofal sylfaenol gan gynnwys meddygon teulu** - mae Model Gofal Sylfaenol Cymru yn helpu pobl i ddeall sut i fyw bywydau hirach, iachach a hapusach ac i aros yn annibynnol ac yn eu cartref cyhyd ag y bo modd. Ymhlith y blaenoriaethau ar gyfer gweithredu mae gwaith atal, gwasanaeth 24/7, y gweithlu amlbroffesiwn, data a thechnoleg ddigidol, cyfathrebu ac ymgysylltu, gweithio mewn clystyrau a diwygio'r contractau gofal sylfaenol cenedlaethol.

Mae nifer o gyhoeddiadau wedi dylanwadu ar gwmpas y gwaith yn y rhaglen hon gan gynnwys adroddiad 2017 gan y Comisiynydd Pobl Hŷn: *Gwasanaethau Meddygon Teulu yng Nghymru: Safbwynt Pobl Hŷn*. Ym mis Mawrth 2019, fe wnaethom gyflwyno safonau mynediad newydd ar gyfer gwasanaethau meddygon teulu, yr ydym yn disgwyl i feddygfeydd eu cyrraedd erbyn mis Mawrth 2021. Ym mis Mawrth 2020, roedd dros hanner y Practisau yng Nghymru yn cyrraedd pob safon.
- **Ceisio cynyddu'r cyllid sydd ar gael ar gyfer gofal cymdeithasol** drwy ddatblygu modelau cyllido arloesol i sicrhau bod cyllid ychwanegol ar gael ar gyfer gofal cymdeithasol yn y tymor hwy. Mae hyn yn rhan o'n hystyriaeth

ehangach o'r ffordd y mae gwasanaethau cyhoeddus yn cael eu hariannu yng Nghymru.

3. Gwella mynediad at wasanaethau iechyd meddwl

Mae Law yn Llaw at Iechyd Meddwl, ein strategaeth 10 mlynedd, a gyhoeddwyd yn 2012, yn strategaeth ar gyfer pob oedran. Mae'n atgyfnerthu'r angen i hyrwyddo gwell llesiant meddyliol ymhlith y boblogaeth gyfan ac mae'n ceisio mynd i'r afael ag anghenion pobl â phroblemau iechyd meddwl, gan sicrhau bod y bobl hynny sy'n agored i niwed sydd â'r anghenion mwyaf yn cael y flaenoriaeth briodol. Mae'n canolbwyntio ar sut i wella bywydau defnyddwyr gwasanaethau a'u teuluoedd gan ddefnyddio dull adfer a galluogi. Cefnogir y strategaeth hon gan gyfres o gynlluniau cyflawni gyda'r un olaf yn cwmpasu'r cyfnod 2019-2022.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn?

Nodwyd y tri maes hyn drwy ymgynghori â phobl hŷn a'u cynrychiolwyr sydd wedi dweud wrthym bod cael apwyntiadau gyda meddygon teulu (Cynghrair Henoed Cymru, *'Mynediad pobl hŷn i wasanaethau meddyg teulu'*) a theithio i apwyntiadau ysbyty yn gallu bod yn heriol. Rydym hefyd yn gwybod y gall pobl ei chael hi'n anodd gwneud y cysylltiad cyntaf hwnnw â gwasanaethau gofal a chymorth awdurdodau lleol. Yn unol â'n dull ataliol sy'n seiliedig ar hawliau, mae'n hanfodol ein bod yn cael y pethau hyn yn iawn. Mae'r data demograffig a barn ein rhanddeiliaid fel ei gilydd yn dangos yn glir bod angen gwell cymorth ar gyfer gofalcwyr di-dâl.

Mae Mynegai Oedran y DU yn rhoi Cymru yn y 3^{ydd} safle ar gyfer llesiant seicolegol felly rydym wedi blaenoriaethu gwasanaethau iechyd meddwl gan gydnabod y bydd pob elfen o'r strategaeth hon, os caiff ei gweithredu yn unol â'i bwriad, yn helpu i hybu llesiant.

- **Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Gofal: 10 -14; Urddas 17 a 18**

3. Gwella gwasanaethau lleol ac amgylcheddau

Mae tai, systemau trafnidiaeth a'r amgylchedd adeiledig yn cael effaith sylfaenol ar ba mor dda yr ydym yn byw ac yn heneiddio. Mae sicrhau ein bod yn cael yr elfennau hanfodol hyn o'n cymdeithas yn iawn yn ffactor sy'n diffinio pa mor llwyddiannus yr ydym wrth gyflawni ein gweledigaeth o Gymru o blaid pobl hŷn. Beth bynnag fo'n cefndir, ein hiechyd neu'n statws incwm, gall ein cartrefi, ein bysiau, ein trenau a'n cymunedau lleol ddylanwadu ar ba mor dda yr ydym yn byw a pha mor dda yr ydym yn ymdopi ag unrhyw amgylchiadau heriol wrth inni heneiddio.

Mae'r bennod hon yn manylu ar y camau yr ydym yn eu cymryd ac yn bwriadu eu cymryd i sicrhau ein bod yn cael yr elfennau hanfodol hyn o gymdeithas sydd o blaid pobl hŷn yn iawn.

Tai

Mae Ffyniant i Bawb yn cydnabod mai sylfeini byw'n dda yw cartref fforddiadwy o ansawdd da. Gall tai addas ddod yn fwyfwy pwysig wrth inni heneiddio, wrth i'n hanghenion newid ac wrth inni dreulio mwy o amser gartref. Fodd bynnag, wrth gynllunio ar gyfer poblogaeth sy'n heneiddio, mae'n hanfodol ystyried anghenion a dyheadau tai pobl o bob oed.

Mae Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig yn nodi y *dylai pobl hŷn allu byw mewn amgylcheddau sy'n ddiogel y gellir eu haddasu i ddewisiadau personol a galluoedd sy'n newid*. Yn unol â'n dull sy'n seiliedig ar hawliau, rydym yn gweithio i sicrhau bod tai yng Nghymru yn cefnogi pobl i fyw'n dda ar bob cam o'u bywydau. O ystyried y cysylltiad rhwng tai ac iechyd, rhaid ystyried tai fforddiadwy o ansawdd da fel ymyrraeth ataliol.

Dylai'r maes tai gydnabod yr ystod amrywiol o anghenion ledled Cymru. Rydym am ddarparu tai mewn cymunedau sy'n galluogi pobl hŷn, beth bynnag eu cefndir, eu sefyllfa ariannol neu eu hamgylchiadau, i gyflawni eu potensial ac i fyw bywydau ystyrlon. Fodd bynnag, dengys Adolygiad Annibynnol o'r Cyflenwad o Dai Fforddiadwy a gynhaliwyd gan Lywodraeth Cymru yn 2019 fod miloedd lawer o bobl hŷn yng Nghymru yn byw mewn tai nad ydynt yn eu cefnogi i heneiddio'n dda ac sy'n eu hatal rhag byw y bywyd y maent yn ei ddewis. Gall tai o ansawdd gwael greu risg i iechyd a gwaethygu cyflyrau iechyd hirdymor ac mae llawer o bobl hŷn yn ei chael hi'n anodd fforddio atgyweirio neu wella'r cartrefi y maent yn byw ynddynt.

Mae Ffyniant i Bawb hefyd yn cydnabod y gall y ffordd yr ydym yn cynllunio ein buddsoddiad cyfalaf gael effaith fawr drwy helpu gwahanol sefydliadau i ddarparu eu gwasanaethau mewn un lle a lleihau angen yr unigolyn i deithio. Mae hyn yn arbennig o bwysig wrth gynllunio tai ar gyfer poblogaeth sy'n heneiddio, yn enwedig yng nghydestun ein hymrwymiad yn *Cymru Iachach* i symud gwasanaethau iechyd a gofal i gymunedau ac allan o ysbytai.

Yn 2017, cynhyrchodd Grŵp Arbenigol ar Ddarparu Tai ar gyfer Poblogaeth sy'n Heneiddio <<https://www.housinglin.org.uk/Topics/type/Our-Housing-AGenda-Meeting-the-aspirations-of-older-people-in-Wales/>> Llywodraeth Cymru adroddiad sy'n parhau i lywio dull polisi Llywodraeth Cymru o ddarparu tai i boblogaeth sy'n heneiddio.

Mewn ymateb i'r adroddiad rydym wedi:

- Creu rhaglen gyfalaf y Gronfa Gofal Integredig tair blynedd gwerth £105 miliwn i gefnogi buddsoddi mewn llety sydd wedi'i integreiddio â gwasanaethau iechyd a gofal;
- ei gwneud yn orfodol i gynrychiolwyr tai fod yn aelodau statudol o Fyrddau Partneriaeth Rhanbarthol;
- hyrwyddo mwy o gysondeb wrth ddarparu Addasiadau Tai drwy gyhoeddi set o safonau gwasanaeth ar gyfer asiantaethau cyflawni;
- cryfhau ein dulliau casglu data i gwmpasu'r holl addasiadau tai a ddarperir ar draws ffrydiau cyllido, a bydd dadansoddiad o enillion yn cael ei gyhoeddi bob blwyddyn; ac
- adolygu effeithiolrwydd Asesiadau o'r Farchnad Dai Leol.

Ar hyn o bryd, er mwyn adeiladu tai ar gyfer poblogaeth sy'n heneiddio, rydym yn:

- **Adolygu ein cyflenwad o dai fforddiadwy** a sicrhau bod yr holl dai newydd sy'n cael eu hariannu drwy grant gan Lywodraeth Cymru yn cydymffurfio â'r Safonau Cartrefi Gydol Oes.
- **Ymgynghori ar ein cynllun newydd i fynd i'r afael â thlodi tanwydd** ac ehangu ein Cynllun Peilot Cyflyrau Iechyd y rhaglen Nyth i ddarparu mwy o gymorth i bobl hŷn sy'n ei chael hi'n anodd talu costau eu hanghenion ynni cartref.
- **Buddsoddi £104 miliwn yn y Rhaglen Cartrefi Clyd** rhwng mis Ebrill 2017 a mis Mawrth 2021 i wella hyd at 25,000 o gartrefi ychwanegol i bobl ar incwm isel neu sy'n

byw yn y rhannau o Gymru lle ceir yr amddifadedd mwyaf. Bydd ein buddsoddiad hefyd yn denu hyd at £24 miliwn o gyllid yr UE.

- **Gwella mynediad ac argaeledd cartrefi fforddiadwy** drwy adeiladu 20,000 o dai fforddiadwy newydd erbyn 2021 a gweithio gydag awdurdodau lleol i ddechrau adeiladu nifer sylweddol o dai cyngor yn gyflym am y tro cyntaf ers degawdau.
- **Sicrhau bod gan bobl hŷn fynediad cyfartal i addasiadau amserol o ansawdd da** sy'n cefnogi eu hannibyniaeth, waeth beth yw eu deiliadaeth tai.

O ran y dyfodol, ein tri maes blaenoriaeth ar gyfer tai yw:

1. Cefnogi twf modelau tai newydd

Byddwn yn cefnogi twf modelau tai newydd sy'n cefnogi pobl i heneiddio'n dda. Bydd hyn yn cynnwys tai gwarchod cyfoes a thai gofal ychwanegol.

2. Cydlynu rhaglenni cyfalaf ar gyfer tai, iechyd a gofal cymdeithasol

Rydym yn gweithio'n agos â'r sectorau iechyd, gofal cymdeithasol a thai yn ogystal â Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol i ddarparu rhaglen o fuddsoddiad cyfalaf sydd â'r gallu i ehangu yn unol â'r anghenion i sicrhau bod tai yn chwarae rhan arwyddocaol yng ngwaith y Byrddau. Credwn fod rhagor o gyfle i ymestyn byw'n annibynnol, gwneud y mwyaf o gyfraniad ymyriadau tai i wella'r modd y darperir gwasanaethau, gan liniaru'r pwysau ar y GIG a gofal cymdeithasol hefyd.

Sut y gall technoleg ysgogi gwelliant

Yn 2019, dyfarnwyd cyllid yr UE i'r Ganolfan ar gyfer Heneiddio Arloesol ym Mhrifysgol Abertawe, i greu hyb ymchwil arloesol ac unigryw a fydd yn gwneud Cymru yn arweinydd byd-eang o ran datblygu diwydiannau creadigol ar gyfer poblogaeth sy'n heneiddio ac yn caniatáu inni ddatblygu syniadau mawr er budd ein poblogaeth sy'n heneiddio. Bydd yr hyb yn darparu gofod lle y gall busnesau ac entrepreneuriaid weithio'n agos â phobl hŷn i greu prototeipiau ar gyfer cynhyrchion a gwasanaethau newydd. Bydd yn galluogi pobl hŷn i fod ar flaen y gad o ran datblygu a phrofi cynhyrchion, amgylcheddau a gwasanaethau newydd. Bydd yn cynnwys ffug-ystafell y gellir ei newid i fod yn ystafell fyw, ystafell fwyta a chegin er mwyn datblygu a phrofi cynhyrchion newydd. Bydd ganddo hefyd ystafell realiti rhithwir a labordy caffi ar gyfer cyfarfodydd grŵp.

3. Archwilio sut i helpu pobl i symud

“Maen nhw'n adeiladu'r lleoedd gofal ychwanegol hyn ac rydym i gyd yn meddwl ein bod ni'n rhy ifanc, yna rydych chi'n cyrraedd 85 oed ac rydych chi'n rhy hen i symud!” (Un o fynychwyr digwyddiad ymgysylltu).

Y prif ddiwylliant yng Nghymru yw i bobl hŷn aros yn eu cartrefi eu hunain cyhyd ag y bo modd. Fodd bynnag, mae angen i bobl ystyried a ellir addasu eu llety i weddu i'r newidiadau yn eu hanghenion cyn i argyfwng ddigwydd neu cyn i'w hamgylchiadau newid sy'n golygu nad yw aros lle y maent bellach yn opsiwn ymarferol. Gallai cefnogi pobl sy'n dymuno symud i wneud hynny gynyddu'r stoc tai sydd ar gael i'r cenedlaethau iau hefyd.

Roedd mynychwyr ein grwpiau ffocws gyda phobl hŷn o grwpiau lleiafrifol yn cydnabod y gall symud tŷ fod yn broses feichus iawn ac roeddent yn teimlo y byddai rhyw fath o eiriolwr, i gynorthwyo rhywun i symud o gymorth mawr. Ychwanegodd aelodau'r grŵp mai'r preswylwyr ddylai wneud unrhyw benderfyniadau ynghylch y posibilrwydd o symud.

Ar hyn o bryd mae Gofal a Thrwsio Cymru yn treialu gwasanaeth 'Help i Symud' ym Mhen-y-bont ar Ogwr a Sir Gaerfyrddin. Mae'n darparu gwasanaeth cwnsela a chefnogaeth emosiynol sy'n caniatáu i bobl asesu eu hanghenion tai ac ystyried gwahanol opsiynau.

Bydd gwerthuso'r prosiectau hyn yn darparu gwybodaeth werthfawr am yr angen am wasanaethau Help i Symud. Byddant hefyd yn ein helpu i ddeall sut mae'r gwasanaeth yn gweithredu ar lefel gymunedol ac a yw'r gwasanaeth yn llwyddo i wella annibyniaeth, iechyd a llesiant.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn?

Byddwn yn parhau i weithredu argymhellion y Grŵp Arbenigol ar Ddarparu Tai ar gyfer Poblogaeth sy'n Heneiddio - mae pob un o'r blaenoriaethau'n ymwneud ag argymhelliad yn yr adroddiad ac yn cael eu cefnogi gan ein gweithgor tai.

Yn gyffredinol, roedd mynychwyr ein digwyddiadau ymgysylltu yn croesawu'r syniad o fynd i dai â chymorth neu gartref gofal preswyl, pe bai angen, ond byddent yn hoffi cadw eu hannibyniaeth (fel arall roeddent yn rhagweld y byddent yn aros yn eu cartrefi cyhyd ag y bo modd, gyda chymorth ac addasiadau priodol). Dywedodd y mynychwyr wrthym y byddent yn hoffi parhau i gyfrannu at gymdeithas cyhyd ag y bo modd, ond gallai tai mewn lleoliadau gwael atal pobl rhag treulio amser yn eu cymuned leol a chyfrannu ati.

Egwyddor y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 5 a 6

Mannau agored ac adeiladau

Er mwyn cefnogi ein dull sy'n seiliedig ar hawliau, rhaid i'r amgylchedd adeiledig fod yn ffafriol ac yn ddiogel i bobl hŷn gerdded ynddo a rhaid i adeiladau cyhoeddus fod yn gwbl hygyrch i bawb. Mae ein fframwaith newydd, "Gweithredu ar Anabledd: Yr Hawl i Fyw'n Annibynnol" yn nodi sut rydym yn mynd i'r afael â rhwystrau cymdeithasol i gydraddoldeb a chynhwysiant er mwyn sicrhau bod gan bobl anabl fynediad i'r un cyfleoedd â phawb arall. I gyd-fynd â'r fframwaith mae cynllun gweithredu sy'n nodi ystod eang o gamau sy'n cael eu cymryd ar draws Llywodraeth Cymru i fynd i'r afael â rhai o'r rhwystrau allweddol a nodwyd gan bobl anabl gan gynnwys trafndiaeth, cyflogaeth, tai a mynediad i adeiladau a lleoedd. Mae'n cefnogi creu cymunedau o blaid pobl hŷn ledled Cymru a byddwn yn cysoni gweithrediad y strategaeth hon â chymau'r cynllun gweithredu lle bo hynny'n briodol.

Ar hyn o bryd, er mwyn gwella manau agored ac adeiladau, rydym yn:

- **Buddsoddi mewn teithio llesol** drwy ddarparu cyllid i awdurdodau lleol ddylunio a datblygu llwybrau sy'n cefnogi pobl i gerdded a beicio i ble bynnag y maent am fynd.
- **Gwella manau gwyrdd** er mwyn i drigolion lleol allu elwa o'r manteision iechyd a llesiant sy'n gysylltiedig â mwy o gysylltiad ag amgylcheddau naturiol a gwell mynediad at fannau gwyrdd lleol (Van den Berg, M. et al, 2015).
- **Cynnwys pobl leol yn y gwaith o wella eu cymunedau** drwy barhau i gefnogi'r Gwasanaeth Cyngori ar Dir Cymunedol yng Nghymru sy'n galluogi grwpiau cymunedol, awdurdodau lleol a thirfeddianwyr i helpu pobl i gael mynediad at fannau gwyrdd yn eu hardaloedd lleol, bod yn berchen arnynt a'u gwella.

Mae **Grangetown Werddach** yn gynllun draenio cynaliadwy ôl-osod ar raddfa fawr sydd â'r nod o wneud yr ardal leol yn lle glanach a gwyrddach i fyw ynddo. Bu'r gymuned leol yn rhan o'r gwaith o ddylunio a datblygu'r cynllun. Mae'r cynllun yn brosiect partneriaeth arloesol gwerth £2 filiwn rhwng Cyngor Caerdydd, Dŵr Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru. Mae'r prosiect yn defnyddio'r technegau draenio cynaliadwy diweddaraf i ddal, glanhau a dargyfeirio dŵr glaw yn uniongyrchol i Afon Taf yn hytrach na'i gasglu a'i bwmpio wyth milltir i waith trin dŵr ym Mro Morgannwg ac yna ei ollwng i'r môr. Dyma'r tro cyntaf i'r technegau hyn gael eu hôl-osod i amgylchedd trefol ar y raddfa hon. Mae'r cynllun wedi arwain at:

- 1,600m² o fannau gwyrdd ychwanegol (sy'n cyfateb i 4 cwrt pêl-fasged)
- Creu'r 'stryd feiciau' gyntaf erioed yng Nghymru ar un o rannau prysuraf llwybr Teithio Llesol Llwybr Taf
- Plannu 135 o goed newydd a miloedd o lwyni a glaswelltau
- Creu perllan gymunedol
- 26 o standiau beic newydd
- **9 sedd a mainc newydd**

O ran y dyfodol, ein tri maes blaenoriaeth yw:

1. Sicrhau bod ein hamgylchedd adeiledig yn ddiogel ac o blaid pobl hŷn

Byddwn yn gweithio i greu cymdogaethau o blaid pobl hŷn sy'n blaenoriaethu anghenion pobl yn hytrach nag anghenion traffig. Ein huchelgais yw lleihau'r terfyn cyflymder diofyn mewn ardaloedd adeiledig o 30mya i 20mya yn ogystal â chreu lleoedd mwy diogel i groesi'r ffordd. Mae pobl hŷn wedi dweud wrthym y gall parcio ar y palmant gyfyngu'n ddifrifol ar eu gallu i fynd o gwmpas eu pethau'n ddiogel. Mewn ymateb i hyn, mae Tasglu Parcio ar y Palmant Cymru wedi amlinellu cynllun i alluogi awdurdodau lleol i ddirwyo unigolion sy'n parcio ar balmentydd, a fydd yn cael ei weithredu o fis **Gorffennaf 2022**. Ym mis Gorffennaf, cefnogodd y Senedd gynigion ar gyfer terfyn cyflymder diofyn o 20mya hefyd mewn ardaloedd preswyl, y mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu iddo fod mewn grym erbyn mis **Ebrill 2023**.

2. Gwella argaeledd toiledau cyhoeddus

Fe wnaethom gyflwyno gofyniad i bob awdurdod lleol ddarparu dull strategol o ddarparu toiledau ledled Cymru. Roedd yn ofynnol i bob awdurdod lleol yng Nghymru gynhyrchu a rhoi cyhoeddusrwydd i strategaeth toiledau lleol erbyn 31 Mai 2019. Cyhoeddi strategaethau toiledau lleol yw'r man cychwyn yn hytrach na diwedd y daith gan ei bod yn ofynnol i awdurdodau lleol gyhoeddi datganiadau cynnydd rheolaidd ac adolygu eu strategaethau yn ffurfiol. Rydym hefyd wedi gweithio gydag awdurdodau lleol i fapio'r toiledau a nodwyd yn y strategaethau toiledau lleol, ac mae hwn ar gael ar-lein.

Mae toiledau at ddefnydd y cyhoedd wedi cau i raddau helaeth yn ystod Covid-19, ond rydym yn ymwybodol o'r anawsterau a all godi yn sgil diffyg mynediad i doiled. Ar ôl inni oresgyn yr heriau sylweddol a gyflwynir gan y pandemig hwn yn ystod y gaeaf sydd i ddod, byddwn yn ailedrych ar ein dull o ddarparu toiledau cyhoeddus i asesu'r ffordd fwyaf effeithiol a diogel ymlaen. Mae rhai darparwyr toiledau (gan gynnwys awdurdodau lleol) wedi penderfynu eu bod am ailagor eu cyfleusterau yn unol â gwasanaethau ehangach sydd wedi ailagor. Rydym felly wedi cyhoeddi canllawiau ar sut y gallant agor toiledau at ddefnydd y cyhoedd a'u rheoli'n ddiogel yng nghyd-destun y pandemig COVID-19 ac yn unol â Rheoliadau Cyfyngiadau Coronafeirws.

Drwy'r rhaglen cymunedau o blaid pobl hŷn a'n cefnogaeth i grwpiau a fforymau pobl hŷn, byddwn yn mynd ati i sicrhau bod llais pobl hŷn yn cael ei glywed pan fydd awdurdodau lleol yn cynllunio gwasanaethau allweddol, megis toiledau cyhoeddus. Er enghraifft, mae pobl hŷn wedi dweud wrthym y gellid gwneud llawer mwy i annog busnesau megis siopau a chaffis i agor eu toiledau i'r cyhoedd.

3. Ailfywiogi canol ein trefi

Byddwn yn ail-lunio ac yn ail-lansio'r holl raglenni cyfalaf adfywio presennol o 2021 ymlaen fel un Gronfa Trawsnewid Trefi.

Drwy ein hagenda Trawsnewid Trefi rydym am greu canol trefi sy'n darparu swyddi, cartrefi, cyfleusterau hamdden a gwasanaethau, ond sydd hefyd yn edrych yn wych, yn teimlo'n ddiogel ac sy'n hawdd eu cyrraedd ac yn fywiog. Dylai canol trefi yng Nghymru ennyn ymdeimlad o falchder a dathlu eu treftadaeth unigol. Rydym eisiau creu profiad, a gwneud trefi yn lleoedd lle mae pobl eisiau bod.

Ar y cyd â phartneriaid mewn llywodraeth leol, rydym wedi mabwysiadu Egwyddor Canol Trefi yn Gyntaf. Mae'r egwyddor yn golygu mai iechyd a bywiogrwydd canol trefi fydd y man cychwyn o ran gwneud penderfyniadau ynghylch buddsoddi a strategaethau'n ymwneud â lleoliadau.

Gall canol trefi bywiog a chyffrous ddenu pobl o bob oed. Fodd bynnag, i bobl hŷn, yn enwedig y rhai sy'n byw ar eu pen eu hunain, mae'n bosibl mai cyswllt wyneb yn wyneb mewn siopau a swyddfeydd post yw'r unig sgwrs a gânt drwy'r dydd. Gall swyddfeydd post, banciau a siopau hefyd gyfyngu ar effaith ein byd digidol ar bobl nad ydynt yn defnyddio'r rhyngwrdd.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn?

Mae argaeledd toiledau cyhoeddus yn bryder cyson i lawer o bobl hŷn - nododd nifer o bobl yn ein digwyddiadau ymgysylltu a'n cyfarfodydd fod toiledau'n ffactor arwyddocaol o ran a oedd pobl yn dewis gadael eu cartref neu ddefnyddio trafndiaeth gyhoeddus. Esboniodd un person "heb fynediad i doiledau cyhoeddus mae pobl yn ei chael hi'n fwyfwy anodd gadael y cartref ac integreiddio i fywyd y pentref." Mae tystiolaeth yn dangos pwysigrwydd gwneud ein strydoedd a'n palmantau yn fwy diogel ac yn fwy cyfeillgar i oedran. Er enghraifft, mae pobl dros 60 oed yn cyfrif am 20% o boblogaeth y DU, tuag 8% o weithgaredd cerddwyr, ond eto'n cyfrif am 41.5% o'r holl farwolaethau ymysg cerddwyr (Musselwhite C.B.A. 2018). Gall palmantau sydd wedi'u cynnal a'u cadw'n wael, cyfleusterau croesi gwael a goleuadau gwael, ymhlith pethau eraill, gyfrannu at y ffigur hwn (Musselwhite C.B.A., 2018). Yn ogystal â hynny, roedd Cymru yn drydydd allan o bedair gwlad y DU ym Mynegai Global Age Watch ar ddiogelwch corfforol a ddiffinnir fel pa mor ddiogel y mae pobl yn teimlo wrth fynd allan gyda'r nos.

Egwyddor y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 5

Trafnidiaeth

Gall trafndiaeth gyhoeddus a chymunedol hygyrch fod yn achubiaeth i bobl o bob oed ac yn aml mae'n cael ei nodi fel blaenoriaeth gan grwpiau pobl hŷn ac unigolion sy'n bobl hŷn.

Mae'n hanfodol ein bod yn creu system drafndiaeth o blaid pobl hŷn sy'n hygyrch i bob person hŷn. Mae gwasanaethau trafndiaeth gyhoeddus yn cefnogi datblygiad economaidd, cymdeithasol a diwylliannol cymunedau lleol a gallant ganiatáu i bobl hŷn wireddu eu hawl ddynol i annibyniaeth, cyfranogiad, gofal a hunangyflawniad. Fodd bynnag, gall toriadau i wasanaethau bysiau lleol a diffyg cydgysylltu rhwng

rhwydweithiau bysiau a threnau wneud hyd yn oed teithiau byr yn anodd i bobl hŷn. Gall arwyddion, seddi a thoiledau cyhoeddus o ansawdd gwael hefyd wneud i bobl hŷn deimlo'n llai hyderus ynghylch defnyddio trafndiaeth gyhoeddus.

Mae Covid 19 wedi cael cryn effaith ar y galw am wasanaethau teithio. Mae hyn, ynghyd â chynghor parhaus Llywodraeth Cymru y dylai pobl weithio gartref lle bynnag y bo modd a defnyddio trafndiaeth gyhoeddus dim ond pan nad oes unrhyw ddull arall o deithio ar gael, wedi golygu blaenoriaethu ein cyllid i gefnogi ein diwydiant bysiau drwy'r cyfnod anodd hwn ac mae hynny'n golygu bod blaengynllunio wedi bod yn heriol iawn. Fodd bynnag, yr un yw ein gweledigaeth hirdymor ar gyfer trafndiaeth integredig, sef:

- Darparu rhwydwaith trafndiaeth gyhoeddus integredig sy'n ddiogel, yn ddibynadwy, yn brydlon, yn amgylcheddol gynaliadwy ac yn hygyrch, ac sy'n diwallu anghenion y cyhoedd sy'n teithio.

Ar hyn o bryd, er mwyn creu rhwydwaith teithio cyhoeddus integredig, rydym yn:

- **Gwella hygyrchedd** - mae Trafndiaeth Cymru yn buddsoddi £200 miliwn ar draws yr holl orsafoedd rheilffordd yng Nghymru i greu mynediad heb risiau, gwell ystafelloedd aros, cysgodfannau, toiledau, goleuadau a seddi. Mae Trafndiaeth Cymru hefyd yn gwella'r gwasanaethau y mae'n eu cynnig i bobl y mae angen cymorth arnynt ar eu teithiau. Rydym hefyd yn buddsoddi £25 miliwn i wella'r ddarpariaeth o wasanaethau bysiau a hygyrchedd ar fysiau yng Nghymru drwy hyrwyddo mabwysiadu Safonau Gwirfoddol Ansawdd Bysiau Cymru. Mae Trafndiaeth Cymru hefyd wedi creu partneriaeth ag InterpreterNow i hwyluso cyfathrebu i bobl sy'n defnyddio iaith arwyddion.
- **Cyflwyno deddfwriaeth newydd mewn perthynas â Thrafnidiaeth Gyhoeddus** a fydd yn rhoi'r modd i awdurdodau lleol ymateb yn hyblyg i anghenion trafndiaeth gyhoeddus lleol.
- **Ail-lunio rhwydwaith bysiau Cymru mewn ymateb i Covid-19** - Rydym yn gweithio gyda Trafndiaeth Cymru, awdurdodau lleol a gweithredwyr bysiau i ail-lunio rhwydwaith bysiau Cymru a sicrhau gwasanaethau effeithlon yn y tymor byr, y tymor canolig a'r tymor hir er mwyn helpu pobl i gael mynediad i siopau, addysg, gwaith a hamdden.
- Cyn bo hir, byddwn yn ymgynghori ar ein strategaeth newydd, Strategaeth Drafnidiaeth Cymru, a fydd yn nodi ein hamcanion a'n blaenoriaethau hirdymor ar gyfer ein system drafnidiaeth yng Nghymru.

O ran y dyfodol, ein tri maes blaenoriaeth ar gyfer trafndiaeth yw:

1. Datblygu trafndiaeth sy'n fwy ymatebol i'r galw

Gall argaeledd trafndiaeth gymunedol fod yn ffactor sy'n penderfynu a all unigolyn barhau i fyw'r bywyd o'i ddewis ynteu a fydd yn cael ei ynysu'n gymdeithasol ac mewn perygl o fod yn unig. Mae'n darparu gwasanaeth ataliol allweddol ac mae'n elfen graidd o unrhyw gymuned o blaid pobl hŷn. Gall yr angen am drafnidiaeth gymunedol fod yn arbennig o ddybryd mewn ardaloedd gwledig, ond hyd yn oed mewn trefi a dinasoedd, gall pobl hŷn ei chael hi'n anodd cyrraedd grwpiau a gwasanaethau iechyd heb drafnidiaeth.

Rydym eisiau ymchwilio i sut y gallwn integreiddio trafndiaeth gymunedol i wasanaethau trafndiaeth gyhoeddus er mwyn cynorthwyo pobl i gyrraedd y gwaith ac apwyntiadau iechyd hanfodol. Er mwyn cyflawni hyn, rydym yn ariannu prosiectau

peilot newydd. Mae Tasglu'r Cymoedd yn gweithio'n agos gyda Trafnidiaeth Cymru i benderfynu sut olwg fydd ar y cynlluniau peilot ac i ymchwilio i hyfywedd cynnal rhagor o gynlluniau yn yr ardal hon. Mae Trafnidiaeth Cymru hefyd yn bwriadu ystyried sut i wneud gwell defnydd o fysiau bach nad ydynt yn cael eu defnyddio am rannau helaeth o'r dydd, megis gwasanaethau cludiant i'r ysgol.

Mae Trafnidiaeth Cymru yn treialu menter trafndiaeth gymunedol "fflecsi" ledled Cymru mewn lleoliadau gwledig a threfol. Ar hyn o bryd mae'r rhain yn cael eu cynnal neu eu cynllunio ar gyfer Casnewydd, Sir Benfro, Blaenau Gwent a Dyffryn Conwy. Bydd pob un o'r cynlluniau peilot yn helpu Trafnidiaeth Cymru i ddeall lle teithio Fflecsi a theithio mewn ymateb i'r galw o fewn cyfres o fesurau i gyflawni rhwydwaith trafndiaeth integredig ledled Cymru yn y dyfodol.

2. Gwella gwasanaethau bysiau

Rydym wedi neilltuo £2.5 miliwn ar gyfer Diwygio'r Rhwydwaith Bysiau. Bydd y cyllid hwn yn caniatáu inni wneud gwell defnydd o ddata i lywio ein buddsoddiad yn y dyfodol. Bydd hefyd yn darparu gwybodaeth werthfawr am sut y gallwn barhau i wella profiad teithwyr. Er mwyn ein cefnogi i ddatblygu ein gweledigaeth integredig ar gyfer trafndiaeth yng Nghymru, mae Trafnidiaeth Cymru yn gweithio gyda chymunedau lleol i ddysgu mwy am y teithiau a wnânt. Drwy'r gwaith hwn, ein nod yw cael gwell dealltwriaeth o sut y gallwn gysylltu pobl sy'n byw mewn ardaloedd nad ydynt yn cael eu gwasanaethu gan drafndiaeth gyhoeddus â'r prif lwybrau bysiau.

Byddwn yn cyflwyno bysiau o ansawdd uchel yng Nghymru y gellir eu rhedeg ar ynni gwyrdd ac sydd â thechnoleg gyfoes gan gynnwys mynediad i Wi-Fi a phwyntiau gwefru.

3. Cefnogi pobl i gynllunio teithiau o ddrws i ddrws

Mae rhanddeiliaid wedi dweud wrthym eu bod, yn y dyfodol, yn disgwyl i bobl allu cynllunio eu gwasanaethau 'o ddrws i ddrws' yn hyderus y bydd y strydoedd, y palmentydd, cyfleusterau gorsafoedd a gwybodaeth yn eu cynorthwyo i gyrraedd eu cyrchfan yn ddiogel. Dyma ein gweledigaeth ar gyfer system drafndiaeth o blaid pobl hŷn. Mae'r adran flaenorol wedi amlinellu sut rydym yn gwella ein hamgylchedd adeiledig i gefnogi'r nod hwn, ond rydym hefyd yn datblygu plattform technoleg cenedlaethol newydd a fydd, yn y dyfodol, yn caniatáu inni weithredu datrysiad prynu tocynnau drwy gyfrifon ar gyfer bysiau, trenau, llogi beiciau, parcio a theithio a mynediad at fathau eraill o drafndiaeth. **Y system hon fydd yn gosod y sylfaen ar gyfer sut mae pobl ledled Cymru yn talu am fysiau ledled Cymru ac yn cael mynediad atynt yn y dyfodol.**

Drwy Trafnidiaeth Cymru, rydym hefyd wedi bod yn gweithio gyda phartneriaid ledled Cymru i ymchwilio i sut y gellir gwella gwasanaethau bysiau drwy integreiddio llwybrau ac amserlenni â rhai'r rheilffyrdd. O Gaerdydd i Sir y Fflint, bydd hyn yn cael gwir effaith ar y ffordd y mae gwasanaethau'n gweithredu er budd defnyddwyr.

Rydym yn ystyried cyfleuster archebu seddi newydd ar gyfer teithwyr sy'n teithio ar y rhwydwaith bysiau TrawsCymru pellter hir ledled Cymru. Bydd hyn yn cael ei gyflwyno'n raddol o fis Hydref 2020. Rydym hefyd yn edrych ar roi trefniadau cryfach ar waith ar gyfer rhwydwaith bysiau TrawsCymru i ddarparu gwasanaethau o ansawdd gwell a chysylltiadau gwell â gwasanaethau rheilffyrdd a bysiau allweddol eraill mewn hybiau a chyfnewidfeydd pwysig.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn?

Mae gwella argaeledd gwasanaethau bysiau lleol bob amser yn cael ei nodi fel blaenoriaeth yn ein hymgysylltiad ehangach â phobl hŷn - fe wnaethom ofyn i'r cyfranogwyr 'beth sydd bwysicaf i chi?' a thrafnidiaeth oedd yr ymateb mwyaf poblogaidd. Adlewyrchwyd hyn yn nhrafodaethau ein gweithgor trafndiaeth. Mae ystadegau sy'n dangos effaith cyni ar wasanaethau bysiau lleol yn ategu ein penderfyniad. Fe wnaeth y gweithgor hefyd flaenoriaethu'r angen i gynorthwyo pobl i gynllunio eu teithiau o ddrws i ddrws er mwyn caniatáu i bobl â symudedd cyfyngedig ddefnyddio trafndiaeth gyhoeddus yn hyderus.

Egwyddor y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 5

4: Meithrin a chynnal galluogrwydd pobl

Cyfranogiad cymunedol

Cyfranogiad cymunedol yw'r broses lle mae unigolyn yn ymgysylltu â gweithgareddau lleol a allai fod o fudd iddynt hwy a'u cymuned.

Mae mathau effeithiol o gyfranogiad cymunedol yn dibynnu ar sicrhau bod pobl yn ymwybodol o'u hawliau a'u cyfrifoldebau ac yn gallu arfer eu hawliau. Mae'n ei gwneud yn ofynnol i bobl gael eu grymuso a'u galluogi i ymgysylltu'n weithredol â phethau sy'n effeithio arnynt hwy neu ar eu cymuned a dylanwadu ar y pethau hynny. Dylid gwneud hyn mewn ffordd sy'n ystyrlon i'r unigolyn. Fodd bynnag, i gymunedau ac unigolion difreintiedig, gall diffyg adnoddau a chyfleoedd lesteirio cyfranogiad cymunedol.

Mae galluogi pobl hŷn i gymryd rhan yn effeithiol mewn gweithgaredd cymunedol yn gofyn am gefnogaeth a chyfranogiad ystod eang o bobl a sefydliadau. Efallai na fydd gan bobl hŷn yr hyder na'r adnoddau i gymryd rhan mewn gweithgareddau cymunedol, neu efallai eu bod yn wynebu rhwystrau i gael gafael ar wybodaeth. Gall hyn fod yn waeth mewn cymunedau sydd wedi colli gwasanaethau cymunedol allweddol traddodiadol megis banciau, siopau, swyddfeydd post a chanolfannau cymunedol a arferai weithredu fel canolfannau cymunedol anffurfiol.

Yn unol â dull ataliol sy'n seiliedig ar hawliau a hyrwyddir gan y strategaeth hon, rydym yn cydnabod bod angen cymorth wedi'i dargedu mewn ardaloedd sydd wedi'u heffeithio'n benodol gan anfantais er mwyn mynd i'r afael â'r anghydraddoldeb cyfredol o ran cyfleoedd rhwng yr ardaloedd cyfoethocach a'r ardaloedd o amddifadedd yng Nghymru. Rydym hefyd yn ymwybodol o'r effaith y gall gwahaniaethu, neu hyd yn oed cam-drin geiriol a chorfforol, ei chael ar allu unigolyn i gymryd rhan.

Nododd aelodau o'n grwpiau ffocws ei bod yn bosibl na fydd digon o bobl LGBT+ mewn sawl rhan o Gymru i gynnal busnesau a grewyd yn arbennig ar eu cyfer. Cydnabuwyd mai uchelgais fwy cyraeddadwy (ac un y rhoddir cynnig arni, gyda graddau amrywiol o lwyddiant), yw cynnal noson sy'n "gyfeillgar i bobl hoyw" mewn siop goffi neu dafarn.

Ar hyn o bryd, er mwyn cefnogi cyfranogiad cymunedol rydym yn:

- **Gwella cynhwysiant digidol** drwy ein menter gwirfoddoli Cyfeillion Digidol sy'n hyfforddi unigolion sy'n darparu gwasanaethau stepen y drws i bobl hŷn i ddarparu cymorth digidol. Mewn ymateb i'r pandemig rydym wedi addasu'r model hwn i gefnogi rhith-gyfeillion digidol, gan helpu i sicrhau y gellir parhau i gefnogi'r rhai sydd angen help. Mae ein menter Arwyr Digidol, sy'n fenter sy'n pontio'r cenedlaethau, yn parhau i helpu i fynd i'r afael ag unigrwydd ac ynysigrwydd drwy gynorthwyo pobl ifanc i

dreulio amser gyda phobl hŷn i ddangos iddynt fanteision bod ar-lein. Fel ar 31 Mawrth 2020, roedd dros 5,000 o Arwyr Digidol (gwirfoddolwyr ifanc) wedi cael eu hyfforddi i helpu pobl hŷn mewn ysbytai a chartrefi gofal i gadw mewn cysylltiad â ffrindiau a theulu neu i gael mynediad at wasanaethau cyhoeddus ar-lein allweddol.

- **Hyrwyddo gwirfoddoli** drwy weithio gyda phartneriaid i ddatblygu mwy o gyfleoedd i bobl wirfoddoli a chynyddu'r potensial gwirfoddoli i'r eithaf yng Nghymru.

Mae gwirfoddolwyr yn gwneud cyfraniad sylweddol, mewn oriau di-dâl, at economi Cymru. Amcangyfrifir bod gwirfoddolwyr yn cyfrannu 145 miliwn o oriau bob blwyddyn, sy'n werth £1.7 biliwn (CGCC 2016). Mae hyn gyfwerth â 3.1% o Gynnyrch Domestig Gros Cymru. Dangosodd data o Arolwg Cenedlaethol Cymru (2020) fod mwyafrif y gwirfoddolwyr yng Nghymru dros 65 oed. Yn wir mae llawer o grwpiau cymunedol bron yn gwbl ddibynol ar gyfraniadau pobl hŷn ac wedi brwydro i oroesi yn ystod y pandemig oherwydd cyfyngiadau iechyd cyhoeddus.

- **Gwella mynediad at wybodaeth a chynghor** - Drwy ein hymgyssylltiad â phobl hŷn a'u cynrychiolwyr rydym yn gwybod y bydd y pwyntiau canlynol yn cefnogi cyfranogiad cymunedol:

- Mynediad at wybodaeth gywir a chyfoes am wasanaethau a grwpiau cymunedol;
- hyrwyddo cyfleoedd cymunedol i ddilyn ffordd iachach o fyw; a
- hyrwyddo ystod o gyfleoedd i wirfoddoli yn y gymuned.

Rydym yn cymryd camau ar y holl bwyntiau uchod. Mae DEWIS Cymru yn gyfeiriadur llesiant cenedlaethol wedi'i ddatblygu a'i ariannu gan lywodraeth leol yng Nghymru, sydd hefyd yn berchen arno ac yn darparu adnoddau ar ei gyfer. Mae'n gallu rhannu gwybodaeth gyda "Infoengine" (cyfeiriadur y Trydydd Sector) a Chyfeiriadur Gwasanaethau Iechyd Galw Iechyd Cymru i ddarparu un cyd-gyfeiriadur o wasanaethau lleol a chenedlaethol. Gall creu'r cyd-gyfeiriadur adnoddau hwn alluogi'r cyhoedd a staff rheng flaen i ganfod a chysylltu â'r gofal iawn, gan y gwasanaeth, y sefydliad neu'r person iawn, ar yr adeg iawn.

O ran y dyfodol, ein tri maes blaenoriaeth yw:

1. Mynd i'r afael ag unigrwydd ac ynysigrwydd

Ers lansio Cam 3 y Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn yn 2013, bu mwy o gydnabyddiaeth o effaith unigrwydd ar lesiant corfforol a meddyliol. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei hymateb Cysylltu Cymunedau: Strategaeth Unigrwydd ac Ynysigrwydd ym mis Chwefror 2020.

Mae *Cysylltu Cymunedau* yn mynd i'r afael â'r ffyrdd y gall unigrwydd effeithio ar bobl drwy gydol eu hoes. Er bod yr hyn sy'n achosi unigrwydd ac ynysigrwydd cymdeithasol yn gymhleth ac yn gallu amrywio ar gyfer gwahanol grwpiau oedran, mae llawer o'r pwyntiau sbarduno, megis profedigaeth, ymddeoliad, rhoi'r gorau i yrru, ymgymryd rôl ofalu ac afiechyd, yn fwy cyffredin yn ddiweddarach mewn bywyd.

Drwy **Grant i'r Trydydd Sector ar gyfer Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy 2020/21**, rydym yn ariannu Gofal Mewn Galar Cruse i drawsnewid gwasanaethau profedigaeth cenedlaethol a lleol, drwy ddatblygu 'Hyb Profedigaeth.'

Rydym hefyd yn ariannu Contact the Elderly i leihau unigrwydd ac ynysigrwydd cymdeithasol ymhlith pobl dros 75 oed drwy ddarparu gweithgaredd cymunedol a grwpiau cymdeithasol sy'n cael eu cyd-gynhyrchu. Bydd y prosiect yn targedu'r bobl hŷn sydd fwyaf ar y cyrion.

Wrth inni heneiddio a gadael y gweithle, gall ein rhwydweithiau cymdeithasol leihau. Mae'r adroddiad ymchwil, *Retirement Transitions in Later Life*, gan y Centre for Ageing Better wedi dangos mai'r prif beth y mae'r rhai sydd wedi ymddeol yn ei golli am y gwaith yw'r cysylltiad cymdeithasol a roddodd iddynt. Yn ogystal, gall yr ymdeimlad o ynysigrwydd ar ôl profedigaeth fod yn arbennig o ddwys. Gall cau mannau lle mae pobl yn cyfarfod, megis llyfrgelloedd, canolfannau cymunedol, tafarndai ac eglwysi ei gwneud yn fwy heriol i bobl hŷn ddatblygu a chynnal rhwydweithiau cymdeithasol.

Er bod *Cysylltu Cymunedau* yn ymchwilio i fater cymhleth, sef unigrwydd drwy gydol bywydau pobl, ac yn anelu at ddatblygu atebion ar draws ystod o feysydd polisi, mae'r Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio yn ystyried y mater o safbwynt cymunedau o blaid pobl hŷn. Mae'r strategaeth hon yn nodi sut yr ydym yn anelu at greu Cymru o blaid pobl hŷn sy'n adeiladu gwytnwch drwy gydol oes ac yn atal pobl rhag cael eu hynysu'n gymdeithasol. O ddeddfu ar gyfer gofal sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn i ddatblygu systemau teithio a thai sy'n darparu ar gyfer anghenion unigol, ein nod yw cysylltu pobl o fewn eu cymunedau lleol.

Byddwn yn gweithio gyda phartneriaid i sicrhau bod y gwaith o weithredu Cysylltu Cymunedau yn mynd i'r afael ag anghenion pobl hŷn sy'n unig neu sydd mewn perygl o fod yn unig.

2. Gwella mynediad at fannau cyfarfod a'u hargaeledd

Mae mannau sy'n addas i grwpiau cymunedol gyfarfod a ffynnu yn hanfodol bwysig i ddatblygu Cymru o blaid pobl hŷn, fodd bynnag, mae lleihad yng nghyllidebau awdurdodau lleol wedi arwain at gau canolfannau cymunedol, llyfrgelloedd a chanolfannau chwaraeon. Byddwn yn annog awdurdodau lleol i weithio gyda chynghorau tref a chymuned a sefydliadau'r sector cyhoeddus i sicrhau bod lleoedd mewn adeiladau presennol a ariennir yn gyhoeddus neu a gefnogir gan y cyhoedd ar gael ar gyfer cyfranogiad cymunedol. Mae hefyd yn bwysig ystyried sut y gall hybiau cyfarfod anffurfiol megis siopau coffi, tafarndai a neuaddau eglwysi gefnogi cyfranogiad cymunedol. Dylid hefyd ystyried trafnidiaeth i fannau cyfarfod ac oddi yno.

Mae'r Gwasanaeth Tân ac Achub yn cynnig ei adeiladau i unrhyw bartner cydweithredol neu grŵp cymunedol eu defnyddio. Ymhlith y sefydliadau sy'n defnyddio'r cyfleusterau ar hyn o bryd mae clwb bingo cymunedol, grwpiau cadetiaid a gwirfoddolwyr cymunedol amrywiol. Mae'r Gwasanaeth Tân hefyd yn rhannu ei gyfleusterau gyda'r Heddlu, Ymddiriedolaeth Gwasanaethau Ambiwlans Cymru, awdurdodau lleol ac unrhyw bartneriaid cydweithredol eraill.

3. Annog cysylltiad sy'n pontio'r cenedlaethau

Mae adroddiadau diweddar ac erthyglau yn y cyfryngau ar 'degwch rhwng y cenedlaethau' mewn perygl o droi un genhedlaeth yn erbyn y llall. Rhaid inni beidio â gadael i rethreg o'r fath gydio yng Nghymru. Mae'n hanfodol ein bod yn defnyddio'r cysylltiadau emosiynol sydd gennym â phobl iau yn ein teuluoedd a'n cymunedau i ennyn parch tuag at ein gilydd ac undod rhwng y cenedlaethau. Gall gwaith ar draws y cenedlaethau gefnogi'r sector statudol i ddatblygu gwasanaethau sy'n diwallu anghenion pob oedran ac, yn y pen draw, i gynllunio ar gyfer Cymru o blaid pobl hŷn.

Gan weithio'n agos â gweithredu'r Strategaeth ar gyfer Unigrwydd ac Ynysigrwydd, byddwn yn annog pob bwrdd iechyd lleol ledled Cymru i sefydlu, ymwreiddio a thyfu arferion sy'n pontio'r cenedlaethau. Mae pobl hŷn wedi dweud wrthym na ddylai

gwaith ar draws y cenedlaethau fod yn gyfle i “daro hen fenyw fach yn ysgafn ar ei phen”, i “faldodi” neu i fod yn nawddoglyd tuag at bobl hŷn, neu i “orfodi” pobl iau a hŷn i gwrdd. Dylai fod cyfleoedd gwirioneddol i rannu sgiliau a gwybodaeth.

Byddwn yn cysylltu â'r Comisiynydd Plant a'r Comisiynydd Pobl Hŷn i drafod adnoddau i gefnogi arferion sy'n pontio'r cenedlaethau. Byddwn hefyd yn gweithio gyda sefydliadau'r trydydd sector i drefnu 'uwchgynhadledd genedlaethol' i drafod yr argymhellion a gynhwysir yn yr Adolygiad o fecanweithiau mewn arferion sy'n pontio'r cenedlaethau a pha mor effeithiol ydynt o ran lleihau unigrwydd/ynysigrwydd cymdeithasol.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn?

Mesurwyd unigrwydd am y tro cyntaf yng Nghymru yn Arolwg Cenedlaethol 2016-17. Yn 2017-18, canfu fod 16% o'r rhai a gymerodd ran yn yr arolwg, o blith ychydig dros 10,000 o bobl 16 oed a hŷn, yn unig a bod 53% o bobl wedi teimlo'n unig ar ryw adeg. Dywedodd 11% o bobl dros 75 oed eu bod yn teimlo'n unig. Mae amcangyfrifon diweddar gan Age UK (2019) yn nodi bod dros 3.6 miliwn o unigolion hŷn ym Mhrydain yn byw ar eu pen eu hunain. Ymhellach, mae ymchwil ychwanegol gan Age UK (2016), Ni Ddylai Neb Fod Heb Neb, yn dadlau bod 1.2 miliwn o bobl hŷn unig iawn ym Mhrydain, ac y gall dros hanner miliwn fynd am hyd at wythnos heb siarad â neb. Er bod Cymru yn y safle 1^{af} ar gyfer cysylltiadau cymdeithasol yn y Mynegai Global Age Watch, mae ein grwpiau ymgysylltu a gweithgorau wedi dangos yn glir bod cau lleoliadau cymunedol a diffyg trafnidiaeth gymunedol yn cyfyngu ar allu pobl hŷn i gysylltu ag eraill. Yn ein digwyddiadau ymgysylltu, roedd pobl hŷn yn awyddus i wrthweithio stereoteipiau sy'n dangos rhagfarn ar sail oedran ac roeddent am gael eu portreadu fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas gyda sgiliau a gwybodaeth sy'n werth eu rhannu.

Egwyddor y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: cyfranogiad 7, 8, 9

Dod â cham-drin pobl hŷn i ben

Mae Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn yn nodi y *dylai pobl hŷn allu byw mewn urddas ac yn ddiogel a bod yn rhydd o gam-fanteisio a chamdriniaeth gorfforol neu feddyliol*.

Fel llywodraeth, rydym yn glir na fydd camdriniaeth nac esgeulustod o unrhyw fath yn erbyn pobl hŷn yn cael ei oddef. Mae hyn yn cynnwys sgamiau ariannol a cham-drin ac esgeulustod corfforol a meddyliol. Nid yw oedran yn lleihau hawl unigolyn i fyw gydag urddas a pharch.

Gall sgamiau gael effaith ofnadwy ar ddioddefwyr a gall pobl hŷn yn arbennig fod mewn perygl o ddioddef y math hwn o gamdriniaeth - mae tystiolaeth National Trading Standards yn dangos bod 85% o ddioddefwyr sgamiau stepen y drws dros 65 oed. Yn aml gall yr effaith ar iechyd a llesiant fod yn llawer mwy na'r golled ariannol. Mae pobl yn colli hyder a gallant ddod yn fwy ynysig ac ofnus. Mae hyn yn ei dro yn arwain at ddirywiad mewn iechyd meddwl ac iechyd corfforol.

Ar hyn o bryd, er mwyn atal cam-drin pobl hŷn rydym yn:

- **Parhau i weithredu ein Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (Cymru)** sy'n cydnabod y gall dioddefwyr ddod o bob rhan o sbectwm cymdeithas, gan gynnwys pobl hŷn, pob ethnigrwydd, crefydd a chred a phobl anabl.

- **Ymchwilio i sut y gallwn ddarparu hyfforddiant ychwanegol** ar gyfer gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio o fewn y Ddeddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol neu gyda phobl hŷn drwy ein Fframwaith Hyfforddi Cenedlaethol.
- **Ariannu 500 o Swyddogion Cymorth Cymunedol ychwanegol** i godi ymwybyddiaeth o sgamiau ymysg trigolion lleol, yn enwedig pobl hŷn.
- **Treialu prosiect** i gynyddu ein dealltwriaeth o'r ffordd orau i alluogi grwpiau amrywiol o oroeswyr i gymryd rhan mewn fframwaith ymgysylltu cenedlaethol. Rydym yn anelu at sicrhau ein bod yn ymgysylltu â'r goroeswyr hynny nad ydym wedi gallu eu cyrraedd drwy weithgareddau ymgysylltu ac ymgynghori blaenorol, gan gynnwys pobl hŷn.
- **Lansio 'Ddylai neb fod yn ofnus gartre'**, ein hymgyrch i sicrhau bod dioddefwyr a goroeswyr cam-drin domestig yn gwybod nad ydynt ar eu pen eu hunain ac y gallant gael gafael ar gymorth yn ystod cyfnod y coronafeirws a thu hwnt.

Byddwn yn parhau i gefnogi gweithio mewn partneriaeth ymhlith sefydliadau er mwyn diogelu pobl Cymru a mynd i'r afael ag effaith ddinistriol sgamiau a thwyll ar ddioddefwyr a'u teuluoedd.

O ran y dyfodol, ein blaenoriaeth yw:

- Parhau i weithio gyda'r Comisiynydd Pobl Hŷn a phartneriaid allweddol i gyhoeddi a gweithredu cynllun cenedlaethol i atal cam-drin pobl hŷn erbyn diwedd 2021.

Egwyddor y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Urddas - 17, 18

Cynllunio ar gyfer y dyfodol

Dywedodd y rhai a fynychodd ein digwyddiadau ymgysylltu, er eu bod wedi ymddeol o waith amser llawn â thâl, eu bod mor brysur ag erioed, gyda swyddi gwirfoddol, swyddi rhan-amser a rolau gofalu (am oedolion ac wyrion ac wyresau). Roeddent yn cwestiynu ystyr y cysyniad o "ymddeol", gan na allent ragweld amser pan na fyddai ganddynt ryw fath o gyfrifoldeb tuag at eraill neu alwadau ar eu hamser.

Mae nifer y bobl sy'n gweithio y tu hwnt i oedran pensiwn y wladwriaeth yn cynyddu ac mae'r canfyddiadau o ymddeol yn newid. Gall bywyd diweddarach gynnig cyfle i newid gyrfa, symud tŷ, teithio, ymddiddori mewn rhywbeth newydd neu wneud ffrindiau newydd. Gall hefyd ddod â heriau annisgwyl megis afiechyd, gostyngiad mewn incwm neu ymgymryd â rôl ofalu.

Mae profiad pawb o heneiddio yn wahanol, ond rydym i gyd yn dyheu am fwynhau ein henaint. I rai, gall symud o gyflogaeth amser llawn i ymddeoliad amser llawn fod yn anodd. Gall cynllunio effeithiol hwyluso'r trawsnewidiad hwn a chaniatáu i unigolion wireddu eu huchelgeisiau ar ôl oes o gyfaddawdu. Gall hefyd feithrin y gwytnwch ariannol ac emosiynol sydd ei angen i ymdopi'n dda â amgylchiadau sy'n newid. O oedran ifanc caiff pobl eu hannog i gynilo ar gyfer eu dyfodol, ond dylid ystyried hefyd yr ystod ehangach o ffactorau cymdeithasol ac amgylcheddol a all gefnogi pobl i fyw a heneiddio'n dda. Mae hefyd yn hanfodol ystyried sefyllfa pobl nad ydynt wedi gallu cynilo ar gyfer eu hymddeoliad ac y gallai eu dewis yn ddiweddarach mewn bywyd fod yn gyfyngedig.

O ran y dyfodol, ein tair blaenoriaeth yw:

1. Annog unigolion i ystyried ystod o ffactorau wrth gynllunio ar gyfer camau diweddarach bywyd

Byddwn yn gweithio gyda Fforwm Cyngori'r Gweinidog ar Heneiddio i archwilio sut y gallwn annog pobl i ystyried y ffactorau seicogymdeithasol a all eu cefnogi i heneiddio'n dda.

2. Annog cyflogwyr i ddarparu adolygiadau canol oed

Mae'r rhaglen Age at Work yng Nghymru, gyda chefnogaeth Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol, yn cefnogi gweithwyr hŷn (50+) i aros mewn gwaith, i aros yn gysylltiedig, datblygu sgiliau newydd, parhau i ennill cyflog a chael bywyd gwaith llawnach. Mae'r rhaglen pum mlynedd yn cael ei darparu gan Busnes yn y Gymuned Cymru mewn partneriaeth ag Age Cymru a'i nod yw codi ymwybyddiaeth o'r angen am agenda o blaid pobl hŷn yn y llywodraeth, mewn busnes ac yn y gymdeithas ehangach. Byddwn yn gweithio gyda Busnes yn y Gymuned ac Age Cymru i gael yr effaith fwyaf ac i ystyried y gwersi a ddysgir o'r rhaglen Age at Work.

3. Annog cyflogwyr i ystyried eu cyfrifoldebau corfforaethol drwy gynorthwyo gweithwyr i wirfoddoli

Mae ein sgysiau â phobl hŷn wedi dangos y gall pontio i ymddeoliad fod yn anodd. Dywedodd rhai y byddai'n well ganddynt leihau eu horiau gwaith yn raddol fel y gallent gymryd rhan mewn gweithgareddau cymunedol ond nad oedd modd iddynt wneud hynny. Roedd y cyfranogwyr yn teimlo ei bod yn bwysig bod pobl yn datblygu cynllun ar gyfer yr hyn y maent yn bwriadu ei wneud ar ôl ymddeol, p'un a yw hynny'n golygu hobi newydd neu barhau â hobi, dysgu rhywbeth newydd neu deithio. Disgrifiodd rhai pobl y teimlad ar ôl i'w gwaith cyflogedig ddod i ben fel "profedigaeth", a bod symud yn syth o'r gweithle i "wneud dim" wedi arwain at golli eu hymdeimlad o bwrpas. Awgrymwyd felly y gallai cyflogwyr wneud llawer mwy i hysbysu eu gweithwyr hŷn am gyfleoedd gwirfoddoli yn eu hardaloedd, ac i ganiatáu iddynt leihau eu horiau gwaith er mwyn symud i'r rolau hyn.

Byddwn yn annog cyflogwyr i ystyried eu cyfrifoldebau corfforaethol drwy gynorthwyo gweithwyr i wirfoddoli.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn

Dywedodd Fforwm Cyngori'r Gweinidog ar Heneiddio wrthym fod yn rhaid i annog pobl i gynllunio ar gyfer eu dyfodol fod yn rhan o Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio. O ganlyniad, cafodd gweithgor ei gynnull i gynghori ar y mater. Rydym am i lywodraethau lleol a chenedlaethol weithio gyda sefydliadau'r trydydd sector a'r sector preifat i sicrhau bod gan bobl o bob oed yr hyder i gael mynediad at y sgiliau a'r wybodaeth sydd eu hangen arnynt i gynllunio'n dda ar gyfer y dyfodol.

Egwyddor y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 3

Ymgysylltiad dinesig

Mae ymgysylltiad dinesig yn rhan hanfodol o raglen cymunedau o blaid pobl hŷn Sefydliad Iechyd y Byd. Er mwyn ymuno â Rhwydwaith Dinasoedd a Chymunedau o blaid pobl hŷn Sefydliad Iechyd y Byd, rhaid i arweinwyr ddangos eu bod yn ymgysylltu'n effeithiol â phobl hŷn. Mae'r dull hwn hefyd yn cefnogi Pum Ffordd o Weithio Deddf Cenedlaethau'r Dyfodol sy'n canolbwyntio ar gynnwys, cydweithio ac atal. Drwy wrando ar brofiadau pobl hŷn heddiw, gall cymunedau gwledig a threfol gynllunio ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Yn unol â'n hymrwymiad i ymgorffori dull sy'n seiliedig ar hawliau ar draws gwasanaeth cyhoeddus Cymru, rydym yn gweithio i wella ymgysylltiad a chyfranogiad dinasyddion ar draws y maes iechyd a gofal cymdeithasol. Caiff yr ymgyrch i integreiddio iechyd a gwasanaethau cymdeithasol yn fwy gyda gwell ymgysylltiad cyhoeddus ei adlewyrchu yn nodau Cymru Iachach.

Ar hyn o bryd, i gefnogi ymgysylltiad dinesig â phobl hŷn, rydym yn:

- **Cefnogi sefydliadau cenedlaethol ar gyfer pobl hŷn a gweithio â nhw** fel eu bod mewn sefyllfa dda i ddylanwadu ar ddylunio a gweithredu polisi a gwaith cyflawni Llywodraeth Cymru.
- **Cefnogi Age Alliance Cymru** sy'n gynghrair o 21 o sefydliadau gwirfoddol sy'n gweithio gyda phobl hŷn ac ar eu cyfer, a gweithio â hi.
- **Cefnogi Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru**, sy'n gweithredu fel llais annibynnol a hyrwyddwr dros bobl hŷn, a gweithio â hi.
- **Annog a chefnogi'r defnydd o baneli dinasyddion** i lywio gwaith byrddau partneriaeth rhanbarthol.
- **Adnewyddu aelodaeth a chylch gorchwyl Fforwm Cynghori'r Gweinidog ar Heneiddio** i roi llais pobl hŷn wrth wraidd proses llunio polisiau Llywodraeth Cymru. Mae 50% o aelodau'r Fforwm yn bobl hŷn, gan gynnwys cynrychiolwyr o ystod amrywiol o gefndiroedd. Pan fydd cyfyngiadau iechyd cyhoeddus yn caniatáu, bydd gwaith y Fforwm yn cael ei lywio gan ddigwyddiadau allgymorth cymunedol a gynhelir gyda phobl hŷn nad ydynt yn draddodiadol yn cymryd rhan mewn cyfarfodydd neu grwpiau ffurfiol.

O ran y dyfodol, ein blaenoriaeth yw:

1. Adolygu'r mecanweithiau ar gyfer ymgysylltu â phobl hŷn

Yn 2003, yn sgil lansio'r Strategaeth ar gyfer Pobl Hŷn darparwyd cyllid i gefnogi fforymau 50+ ym mhob awdurdod lleol. Ers hynny, yn sgil tynhau cyllidebau awdurdodau lleol cafodd rhai fforymau anawsterau tra bod eraill wedi ffynnu. Rydym yn adolygu'r strwythurau hyn i sicrhau bod gan bob awdurdod lleol fecanweithiau cadarn ar waith ar gyfer ymgysylltu. Rydym hefyd yn awyddus i archwilio sut mae pobl hŷn yn dymuno ymgysylltu â llunwyr polisiau a sefydliadau sy'n darparu gwasanaethau.

Mae cwestiynau sy'n ymwneud â'r adolygiad hwn o ymgysylltu wedi'u cynnwys ar ddiwedd yr ymgynghoriad hwn.

Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Cyfranogiad 7, 8, 9

Gweithwyr hŷn

Mae Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig yn nodi y *dylai pobl hŷn gael cyfle i weithio neu gael mynediad at gyfleoedd eraill i gynhyrchu incwm*.

Rhwng 2003 a 2018, mae nifer y bobl 50 - 64 oed mewn cyflogaeth wedi cynyddu o 56% i 69%, gyda nifer y menywod yn codi 14 pwynt canran. Yn ystod y cyfnod hwn, cododd nifer y bobl 65 oed a hŷn mewn cyflogaeth o 5% i 10% (StatsCymru Mai 2019). Ochr yn ochr â manteision ariannol cyflogaeth, gall mynd i'r gwaith gynorthwyo pobl i aros yn iach yn gorfforol ac yn feddyliol am gyfnod hwy.

Mae'n rheidrwydd economaidd bod gweithwyr yng Nghymru yn cael eu cefnogi i addasu eu sgiliau i gyd-fynd â thechnolegau newydd sy'n dod i'r amlwg a'r farchnad swyddi sy'n newid. Gellir cyflawni hyn yn rhannol drwy arfogi'r rhai sy'n rhan o'r gweithlu â'r sgiliau y bydd eu hangen arnynt drwy gydol eu bywydau gwaith, ond bydd hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i gyflogwyr ddarparu polisïau ac amgylcheddau gweithio mwy hyblyg. Os yw Cymru am gael gweithlu sy'n addas ar gyfer y dyfodol, rhaid i gyflogwyr ystyried goblygiadau iechyd a gofal y newid demograffig hwn a nodi ffyrdd o greu gweithleoedd mwy cyfeillgar i oedran a brwydro yn erbyn stereoteipiau sy'n dangos rhagfarn ar sail oedran mewn perthynas â gweithwyr hŷn. Dylai hyn gynnwys ystyried yr hyn y byddai gweithle o blaid pobl hŷn yn ei olygu yn ymarferol.

Ar hyn o bryd, er mwyn cefnogi gweithwyr hŷn rydym yn:

- Cydnabod effaith y pandemig ar gyflogaeth ac felly ein prif flaenoriaeth fu cefnogi pobl i aros mewn swyddi a'u helpu i ddod o hyd i waith drwy gronfa newydd gwerth £40 miliwn i gefnogi unrhyw un sy'n 16 oed neu'n hŷn i gael gafael ar gyngor a help i ddod o hyd i waith, cynyddu eu sgiliau a'u cymwysterau, gwella eu cyflogadwyedd, cael prentisiaeth, swydd neu ddechrau busnes.
- **Mabwysiadu diffiniad a nodweddion gwaith teg y Comisiwn Gwaith Teg** ar draws Llywodraeth Cymru a defnyddio hynny i hyrwyddo gwaith teg. Mae ailsgilio gweithwyr hŷn wedi'i gynnwys yn y diffiniad.
- **Sicrhau bod gweithwyr hŷn yn cael eu cynrychioli mewn ffordd gadarnhaol yn ein holl ddeunydd cyfathrebu a rhaglenni prif ffrwd.** Rydym hefyd yn gweithio gyda phartneriaid i sicrhau bod sgiliau ac anghenion cyflogaeth gweithwyr hŷn yn cael eu hystyried o ddifrif ac anogir cyflogwyr i gadw, hyfforddi a recriwtio gweithwyr hŷn.
- **Cefnogi gofalwyr sy'n gweithio drwy ariannu** Gofalwyr Cymru i gynnal *Hwb Cyflogwyr i Ofalwyr Cymru* sy'n helpu sefydliadau yng Nghymru i gefnogi staff sydd â chyfrifoldebau gofalu. Mae'r Hwb yn darparu arweiniad ymarferol, gwasanaeth ymgynghori arbenigol a hyfforddiant ynghyd â chefnogi cyflogwyr i rannu arferion gorau.

O ran y dyfodol, ein tair blaenoriaeth ar gyfer gweithwyr hŷn yw:

1. Hyrwyddo ailsgilio gweithwyr hŷn

Byddwn yn gweithio gyda Cymru'n Gweithio a phartneriaid eraill i sicrhau bod gweithwyr hŷn yn cael eu hannog i feddwl yn rhagweithiol am eu cyfleoedd gyrfa a'u hanghenion sgiliau drwy gydol eu hoes.

2. Hyrwyddo ac annog gweithleoedd o blaid pobl hŷn

Byddwn yn gweithio gyda chyflogwyr a'u cyrff cynrychioliadol i'w hannog i ddarparu gweithleoedd o blaid pobl hŷn sy'n cefnogi'r nifer cynyddol o weithwyr a gofalwyr hŷn yn ein gweithlu.

3. Cyflawni ein Cynllun Cyflogadwyedd sy'n nodi ein gweledigaeth ar gyfer gwneud Cymru yn economi uwch-dechnoleg, gyda chyflogaeth lawn a chyflogau uchel. Nododd y cynllun yn glir hefyd bod gan gyflogwyr gyfrifoldeb i feithrin, hyfforddi a chynnal eu gweithwyr er mwyn sicrhau bod dyfodol gweithlu Cymru yn sefydlog a grymus.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn

Roedd Cymru yn y trydydd safle ym Mynegai Oedran y DU ar gyfer cyflogaeth ac addysg pobl hŷn. Yn yr holl categorïau eraill, roedd Cymru yn yr 2il safle felly mae'n amlwg bod yn rhaid gwneud mwy i gefnogi gweithwyr a dysgwyr hŷn. Mae proffil gweithlu Cymru yn newid. Mae amcanestyniadau poblogaeth Llywodraeth Cymru (2019) yn dangos bod tua thraean o weithlu Cymru bellach yn 50 oed neu'n hŷn. Mae nifer cynyddol o weithwyr hŷn yn cydbwyso gwaith ochr yn ochr ag ymrwymadau gofal neu gyflyrau iechyd. Gall ymgymryd â rôl ofalu fod yn brofiad ynysig ac i'r rheini sydd wedi gorfod rhoi'r gorau i weithio neu newid i weithio'n rhan amser er mwyn gofalu am rywun, gall hynny gael effaith fawr ar eu pensiwn a'u cynilion. Gall hyn effeithio'n anghymesur ar fenywod sy'n fwy tebygol o ymgymryd â'r rôl ofalu. Dangosodd ystadegau a ryddhawyd gan Gofalwyr Cymru yn 2019 fod 1 o bob 7 o weithlu Cymru yn gofalu am anwylyd a bod 6% o oedolion Cymru wedi rhoi'r gorau i'w swydd er mwyn gofalu am rywun.

Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 2, 3, 4

Dysgu gydol oes

Credwn fod gan bobl o bob oed yng Nghymru hawl i ddysgu gydol oes. Mae dysgu fel math o ymgysylltiad cymdeithasol a symbyliad meddyliol yn hynod bwysig i ddysgwyr hŷn nid yn unig i'w helpu i gadw'n egniol ac i gadw'n iach; ond hefyd i helpu i fynd i'r afael ag unigrwydd ac ynysigrwydd. Awgryma ymchwil gan Alzheimer's UK fod pobl sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau sy'n ysgogi'r ymennydd yn llai tebygol o ddatblygu dementia o gymharu â'r rhai nad ydynt yn ymgysylltu â gweithgaredd o'r fath.

Ar hyn o bryd, er mwyn cefnogi dysgu gydol oes rydym yn:

- **Darparu cyllid ar gyfer dysgu digidol** i gefnogi'r gwaith o ddatblygu darpariaeth ar-lein ac i ddarparu adnoddau digidol i oedolion sy'n dysgu.

O ran y dyfodol, ein tair blaenoriaeth ar gyfer dysgu gydol oes yw:

1. Cyflwyno hawl newydd i ddysgu gydol oes

Mae'r Gweinidog Addysg wedi ymrwymo i archwilio sut y gall Llywodraeth Cymru gyflwyno hawl newydd i ddysgu gydol oes yng Nghymru - er mwyn rhoi mynediad a chyfle i bawb yng Nghymru ddysgu drwy gydol eu hoes.

2. Cefnogi dysgu anffurfiol

Ein nod yw cefnogi darparu cyrsiau ymgysylltu cymdeithasol drwy glybiau a grwpiau dysgu hunangyfeiriedig a fydd yn cefnogi pobl i barhau i ddysgu mewn ffordd anffurfiol er budd eu hiechyd a'u llesiant.

3. Hyrwyddo llythrennedd digidol

Mae llythrennedd digidol yn parhau i fod yn flaenoriaeth allweddol ym mholisi Addysg Oedolion Llywodraeth Cymru ac mae gwersi ar gael am ddim i ddysgwyr. Mae'r ddarpariaeth hon yn cynnig cyfle i unigolion ddatblygu'r sgiliau hanfodol sydd eu hangen i sicrhau eu bod yn gallu cael mynediad at wasanaethau a gwybodaeth ar-lein mewn modd diogel. Mae llawer o'r ddarpariaeth a gynigir wedi'i thargedu'n benodol at ddysgwyr hŷn er mwyn sicrhau eu bod yn gallu defnyddio'r dechnoleg ddigidol sy'n gyffredin yn y gymdeithas sydd ohoni.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn

Roedd Cymru yn y trydydd safle ar gyfer cyrhaeddiad addysgol pobl hŷn ym Mynegai Age Watch y DU.

Roedd aelodau o'n gweithgorau yn awyddus i bwysleisio y dylai pobl hŷn gael dewis

ynglŷn â sut maen nhw'n cymryd rhan yn eu cymunedau lleol - gall clybiau anffurfiol a chlybiau dysgu hunangyfeiriedig ganiatáu i bobl ymgysylltu ar eu telerau eu hunain a helpu i liniaru effaith cyni ar fathau mwy traddodiadol o ddysgu cymunedol i oedolion. Yn olaf, mewn oes cynyddol ddigidol, mae'n bryder nad yw hanner y rhai sy'n 75 oed neu'n hŷn yn defnyddio'r rhyngrwyd (Llywodraeth Cymru 2019). Er ein bod yn cydnabod mai dewis yw defnyddio technoleg, rydym am sicrhau bod y rhai sy'n dymuno defnyddio gwasanaethau ar-lein yn cael eu cefnogi i wneud hynny.

Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 4; Hunangyflawniad 15, 16

5: Trechu tlodi sy'n gysylltiedig ag oedran

Cynyddodd canran y pensiynwyr sy'n byw mewn tlodi incwm cymharol am 4 cyfnod yn olynol gan gyrraedd 20% rhwng 2014-15 a 2016-17 cyn cwmpo i 19 y cant rhwng 2015-16 a 2017-18 (StatsCymru). Er bod y ffigurau hyn yn dal i fod yn is na'r hyn yr oeddent yng nghanol a diwedd y 1990au, mae effaith cyni, rhenti uchel a'r economi dim oriau yn ei gwneud hi'n anodd i bobl canol oed gynilo ar gyfer eu hymddeoliad. Gallai hyn arwain at lefelau cynyddol o dlodi ymysg pensiynwyr ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Ar wahân i ddewisiadau anodd rhwng gwres a bwyd, gall y dewisiadau i bobl hyn ynglŷn â sut i dreulio eu hamser hamdden fod yn gyfyngedig. Dywedodd pobl hŷn wrthym fod eu sefyllfa ariannol yn cael dylanwad sylweddol ar eu bywyd cymdeithasol. Mae pobl nad ydynt yn berchen ar gar neu sy'n methu â thalu am dacsis, yn llawer llai tebygol o gymryd rhan mewn gweithgareddau gyda'r nos.

Yn y cyfnod o 2015-16 i 2017-18, roedd 17 y cant o bobl o oedran gweithio a oedd yn byw mewn cartrefi lle roedd rhywun yn gweithio yng Nghymru yn byw mewn tlodi incwm cymharol. Mae'r cynnydd mewn tlodi mewn gwaith yn golygu bod gennym sefyllfa lle mae 'bom yn tician', ac mae hynny'n bryder. Mae pobl sy'n ei chael hi'n anodd cael dau ben llinyn ynghyd a chanddynt gcontractau afreolaidd ac ansefydlog o bosibl yn annhebygol o allu gwneud darpariaethau ar gyfer eu dyfodol.

Mae gennym ystod o raglenni cyflogadwyedd sy'n helpu pobl i feithrin eu sgiliau a chael gyflogaeth gynaliadwy. Serch hynny, mae newidiadau i fudd-daliadau oedran gweithio a wnaed gan Lywodraeth y DU o dan ei rhaglen Diwygio Lles yn golygu bod niferoedd cynyddol o oedolion sy'n gweithio yn byw mewn tlodi.

Ar hyn o bryd, er mwyn trechu tlodi sy'n gysylltiedig ag oedran, rydym yn:

- **Buddsoddi mewn rhaglenni cyflogadwyedd** - ers ei lansio ym mis Ebrill y llynedd, mae Cymunedau am Waith a Mwy wedi ymgysylltu â 5,130 o gyfranogwyr hyd ddiwedd mis Rhagfyr gyda 1,476 ohonynt wedi llwyddo i gael swyddi. Hyd at ddiwedd 2018 roedd y rhaglen Cymunedau am Waith wedi darparu cymorth cyflogaeth i fwy na 18,535 o bobl, ac wedi cefnogi bron i 6,436 o bobl i gael swyddi ledled Cymru.
- **Cyflwyno gwasanaeth newydd a fydd yn rhoi cyngor ar gyflogadwyedd** a ddarperir gan Gyrfa Cymru a fydd yn sicrhau cyngor ac arweiniad gwell ac yn darparu cymorth unigol i'r rhai sy'n wynebu rhwystrau o ran cael gwaith.

- **Parhau i fynegi ein pryderon i'r Ysgrifennydd Gwaith a Phensiynau** ynghylch effeithiau'r cynnydd yn oedran pensiwn y wladwriaeth i fenywod.
- **Cyfyngu ar y swm y mae'n ofynnol i bobl ei dalu am eu gofal cymdeithasol dibreswyl** - er 2011 ni all awdurdod lleol godi mwy nag uchafswm wythnosol ar bobl sydd angen gofal cymdeithasol a chymorth gartref, neu yn y gymuned. Yn ogystal, mae nifer o amddiffyniadau a lwfansau ariannol ar waith i sicrhau nad yw unigolyn yn wynebu caledi ariannol pan fydd angen iddo dalu cost ei ofal dibreswyl.
- **Caniatáu i'r rheini sydd mewn gofal preswyl gadw mwy o'u cyfalaf** - i bobl sydd angen gofal preswyl, mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno terfyn cyfalaf sy'n caniatáu iddynt gadw hyd at £50,000 o'u cynilion neu gyfalaf arall heb orfod defnyddio hwn i dalu am eu gofal neu eu llety. Dyma'r lwfans uchaf o'i fath yn y DU.

O ran y dyfodol, ein blaenoriaethau yw:

1. Cychwyn y ddyletswydd economaidd-gymdeithasol

Bydd y Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol yn dod i rym ar 31 Mawrth 2021. Blaenoriaeth i Lywodraeth Cymru yw gweithredu i ddiogelu cydraddoldeb a hawliau dynol, yn enwedig yng nghyd-destun Brexit ac ymateb i argyfwng y Coronafeirws. Bydd y Ddyletswydd yn ei gwneud yn ofynnol i rai cyrff cyhoeddus, wrth wneud penderfyniadau strategol fel penderfynu ar flaenoriaethau a gosod amcanion, ystyried sut y gallai eu penderfyniadau helpu i leihau'r anghydraddoldebau sy'n gysylltiedig ag anfantais economaidd-gymdeithasol.

2. Cynyddu'r nifer sy'n manteisio ar gredyd pensiwn

“Efallai eich bod yn gwybod am bobl rydych chi'n meddwl allai fod mewn angen, ond sut mae codi hyn gyda nhw heb eu sarhau? Oherwydd y ddelwedd o fudd-daliadau, o gael eu gweld fel rhai sy'n byw yn fras ar bwrs y wlad, mae'n anodd iawn awgrymu i ffrind y dylai ei hawlio.” (Un o fynychwyr digwyddiad ymgysylltu).

Yn wyneb lefelau cynyddol o dlodi, amcangyfrifir bod **£214 miliwn** o Gredyd Pensiwn a Budd-dal Tai (sy'n cael ei ddatgloi drwy hawliad Credyd Pensiwn) nad yw'n cael ei hawlio bob blwyddyn (Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru, 2019). Mae stigma yn parhau i fod yn gysylltiedig â hawlio budd-daliadau lles a gallai hynny fod yn cyfrannu at y ffigur uchel hwn. Rydym wedi cynnull gweithgor Credyd Pensiwn o randdeiliaid perthnasol i gytuno ar ffordd ymlaen. Yng nghanolbarth a gorllewin Cymru, mae partneriaid sy'n gweithio drwy'r Gronfa Gyngori Sengl yn cynnal cynllun peilot (Hydref 2020 - Mawrth 2021) i brofi a dysgu sut i gynnig mynediad haws at gyngor ar fudd-daliadau lles i bobl hŷn a gofawyr pobl hŷn.

3. Buddsoddi yn economi sylfaenol Cymru

Mae'r economi sylfaenol yn disgrifio'r nwyddau a'r gwasanaethau rydym i gyd yn eu defnyddio yn ein bywydau beunyddiol, beth bynnag ein cefndir neu'n hoedran. Awgryma amcangyfrifon gan ymchwilwyr academaidd fod pedair o bob deg swydd yng Nghymru a £1 o bob tair yr ydym yn eu gwario yn dod o fewn yr economi hon. Mewn rhai rhannau o Gymru mae'r 'economy sylfaenol' hon yn cynrychioli'r economi gyfan bron. Drwy fuddsoddi yn yr economi sylfaenol, gallwn wneud ein cymunedau'n gryfach ac yn wydn ac estyn allan at bobl sy'n teimlo eu bod wedi ymddieithrio neu wedi cael eu gadael ar ôl. Bydd yn ein galluogi i helpu pobl hŷn sy'n cael bywyd yn anodd heddiw, ond mae hefyd yn fuddsoddiad yn nyfodol pawb ohonom.

Yn unol â dull sy'n seiliedig ar hawliau, mae **Cronfa Her Economi Sylfaenol** Llywodraeth Cymru yn cynnig mwy na **£4 miliwn** i gefnogi prosiectau sy'n datblygu economïau rhanbarthol er mwyn rhannu ffyniant yn fwy cyfartal ledled Cymru. Nid oes templed penodol y gallwn ei ddefnyddio i gefnogi cymunedau Cymru. Nod y Gronfa Her arbrofol yw treialu gwahanol ddulliau, datblygu 'Cymuned Ymarfer' gref, 'Cynghrai ar gyfer Newid' a fydd yn ysgogi dadl ac yn helpu i ledaenu a chynyddu dysgu o ran yr hyn sy'n gweithio.

Rydym yn cydnabod bod pobl hŷn yn ymwneud â'r economi sylfaenol fel defnyddwyr, gweithwyr ac fel perchnogion busnes ac arloeswyr. Byddwn yn ymchwilio i sut i gefnogi pobl hŷn i ffynnu yn ein heconomi sy'n heneiddio.

Sut y gallai technoleg ddarparu atebion newydd

Mae Cronfa Her yr Economi Sylfaenol yn galluogi Cartrefi Cymunedol Gwynedd Cyf i ddatblygu'r seilwaith sy'n ofynnol i osod synwryddion monitro mewn eiddo a all ymateb i sbardunau penodol fel newidiadau mewn tymheredd a symudiad. Bydd y synwryddion yn cefnogi pobl hŷn i aros yn ddiogel ac yn annibynnol yn eu cartrefi am gyfnod hwy. Mae'r synwryddion yn cynnwys:

- Synwryddion amgylcheddol sy'n darparu data ar dymheredd, lleithder, symudiadau a golau - gall y synwryddion hyn synhwyro pan fydd y cartref yn mynd yn rhy oer neu'n rhy boeth.
- Synwryddion symudiadau annibynnol y gellir eu gosod mewn cynteddau i fonitro pobl yn gadael ac yn dychwelyd i'w cartrefi.
- Padiâu pwysau (ar gyfer gwelyau a chadeiriau).

Gall y synwryddion anfon gwybodaeth 'fyw' i ddangosfwrdd sy'n caniatáu i ddefnyddwyr nodi patrymau ymddygiad. Rhagwelir y byddai'r dangosfwrdd hwn yn cael ei fonitro'n ganolog gan swyddog dynodedig neu asiantaeth bartner.

Bydd y prosiect yn dod i ben erbyn 31 Mawrth 2021 a nod arweinwyr y prosiect yw lleadaenu gwersi buddiol ledled Cymru i helpu i gefnogi ein cymdeithas sy'n heneiddio.

Pam rydym wedi dewis y blaenoriaethau hyn

Mae Cymru yn yr 2^{il} safle ym Mynegai Oedran y DU ar gymorth ariannol i bobl hŷn, ond mae'r lefel uchel o gredyd pensiwn heb ei hawlio yn dangos y gallem fod yn perfformio'n well. Codwyd budd-daliadau nad ydynt yn cael eu hawlio fel problem gan bob gweithgor ac yn ein digwyddiadau ymgysylltu. Yn olaf, mae'n hanfodol nad yw pobl hŷn yn cael eu hanwybyddu mewn unrhyw fentrau newydd sy'n ymwneud ag economi Cymru. Rhaid i'r hen stereoteip o bobl hŷn heb syniadau ac atebion newydd beidio â chyfyngu ar botensial gweithwyr ac entrepreneuriaid hŷn.

Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn: Annibyniaeth 1, 2; Cyfranogiad 7, 8, 9; Hunangyflawniad 15, 16

6: Sut y byddwn yn monitro cynnydd

O'r cychwyn cyntaf, roedd aelodau Fforwm Cyngori'r Gweinidog ar Heneiddio a'n rhanddeiliaid allweddol, gan gynnwys y Comisiynydd Pobl Hŷn, yn glir y dylai'r strategaeth hon ganolbwyntio ar gamau y gellir mesur cynnydd yn eu herbyn.

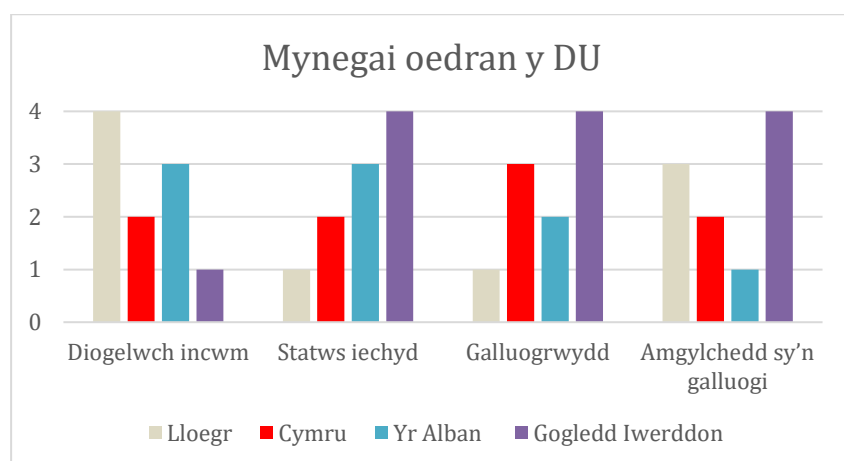
Diwygiwyd aelodaeth, cylch gorchwyl a phwrpas Fforwm Cyngori'r Gweinidog ar Heneiddio i sicrhau y gall y grŵp hwn chwarae rhan ganolog yn y gwaith o oruchwylio gweithrediad y strategaeth hon. Bydd aelodau Fforwm Cyngori'r Gweinidog ar Heneiddio yn ein helpu i ddiffinio pwyntiau gweithredu ehangach y strategaeth hon ac yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus, byddwn yn cyhoeddi strategaeth derfynol ynghyd â chynllun gweithredu a ddyluniwyd i gefnogi'r broses gyflawni.

Rydym wedi comisiynu a chynhyrchu mynegai yn benodol ar gyfer Cymru sydd wedi dylanwadu ar y gwaith o lunio'r ddogfen hon ac a fydd yn cael ei ddefnyddio i fesur ei llwyddiant. Bydd yn dangos inni beth sy'n gweithio, lle mae angen inni wella a lle mae angen inni ddatblygu mwy o ddata.

Byddwn yn cyhoeddi adroddiadau cynnydd blynyddol.

Sylwch fod y mynegai hwn wedi'i gomisiynu a'i gwblhau cyn Covid 19.

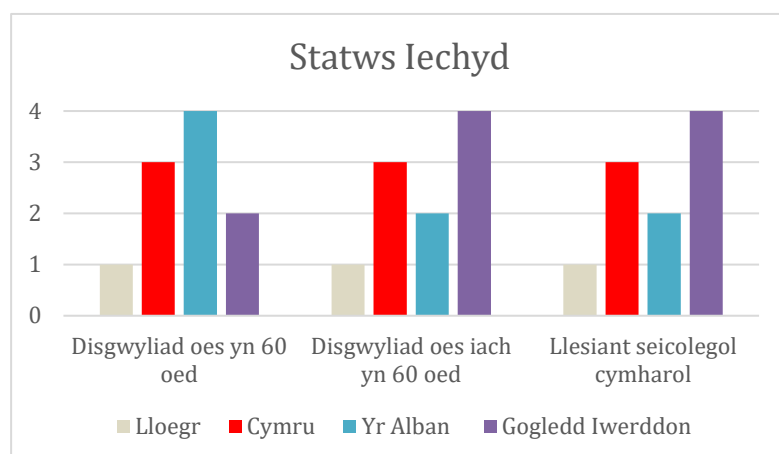
Mynegai Oedran y DU - Safleoedd Cymru

Er mwyn mesur cynnydd tuag at wella ansawdd bywyd cenedlaethau o bobl hŷn nawr ac yn y dyfodol yng Nghymru, dylai'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau gael mynediad at fframwaith sy'n caniatáu iddynt fonitro llesiant pobl hŷn. Mae'n hanfodol defnyddio mesur sy'n cyfleu cymhlethdod natur heneiddio a chamau diweddarach mewn bywyd. Yn dilyn adolygiad o'r mesurau sydd ar gael, argymhellodd Canolfan ar gyfer Heneiddio Arloesol Prifysgol Abertawe y dylid cynhyrchu Mynegai Heneiddio'r DU ar gyfer Cymru a gwledydd eraill y DU, yn seiliedig ar Fynegai Global AgeWatch.

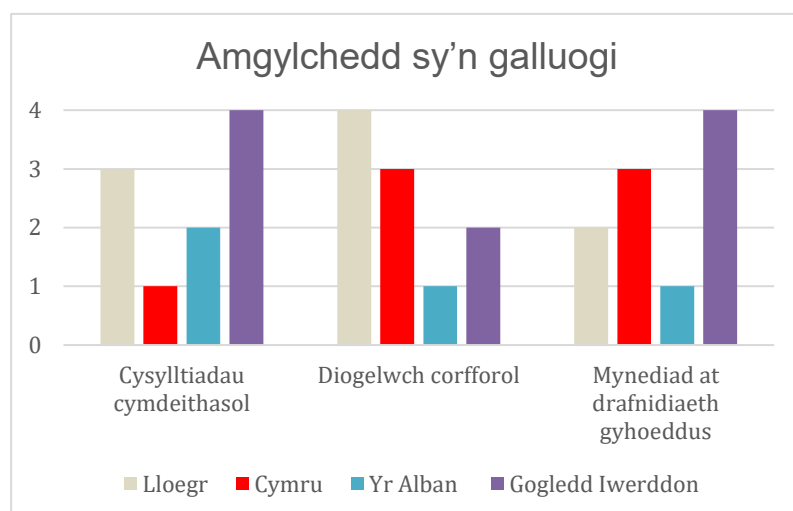
Fel y manylwyd yn gynharach yn y ddogfen hon, roedd Cymru yn gyffredinol yn y safle 1^{af} o blith pedair gwlad y DU. Fodd bynnag, yn yr adran isod, rydym yn darparu manylion am safle Cymru ym mhob un o'r pedwar categori ac yn erbyn pob un o'r dangosyddion unigol a welir yn y tabl uchod.

Gwella llesiant (statws iechyd)

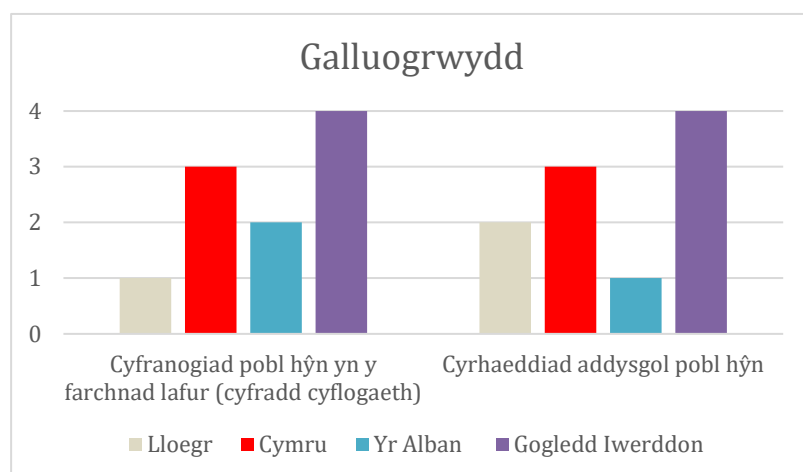
Yn gyffredinol, roedd Cymru yn yr 2^{il} safle ar gyfer Statws Iechyd. Pan edrychwn ar y safleoedd ar gyfer y dangosyddion unigol gwelwn mewn gwirionedd fod Cymru yn y 3^{ydd} safle ar gyfer pob un o'r rhain. Yma, mae Cymru'n perfformio'n wael o'i chymharu â Lloegr, sydd yn y safle 1^{af} ar gyfer pob dangosydd, a'r Alban, sy'n perfformio'n well o ran Disgwyliad Bywyd Iach yn 60 oed a Llesiant Seicolegol Cymharol.

Gwella gwasanaethau lleol ac amgylcheddau (Amgylcheddau sy'n galluogi)

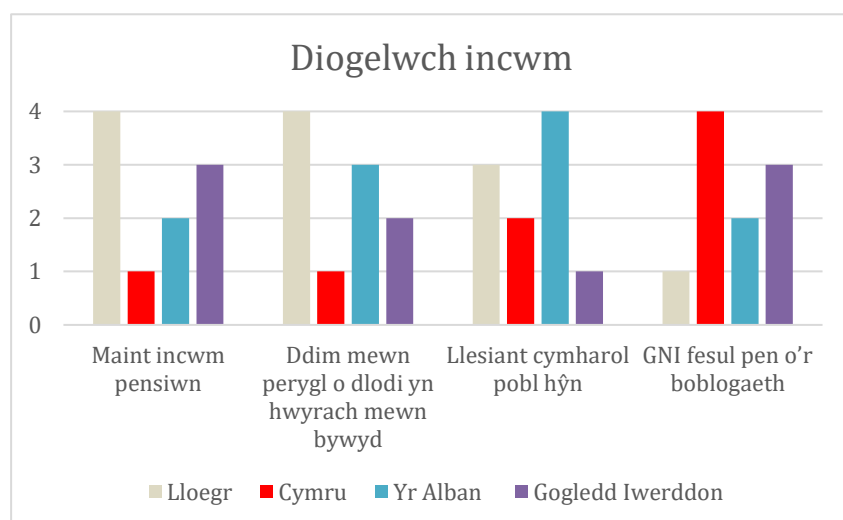
Yn gyffredinol, rhoddwyd Cymru yn yr 2^{il} safle am ei Hamgylcheddau sy'n Galluogi. Fodd bynnag, o edrych yn fanylach ar y sgoriau ar gyfer y dangosyddion parh gwelir ei bod yn y safle 1^{af} am ei chysylltiadau cymdeithasol. Ond roedd yn y 3^{ydd} safle ar gyfer diogelwch corfforol a mynediad at drafnidiaeth gyhoeddus. Yn anffodus, nid oeddem yn gallu dod o hyd i fesur tebyg o ryddid dinesig ar gyfer Gogledd Iwerddon. Felly, er mwyn gallu parhau i gymharu ar draws 4 gwlad y DU rydym wedi hepgor y dangosydd hwn.

Meithrin a chynnal galluogrwydd pobl

Roedd Cymru yn y 3^{ydd} safle yn gyffredinol am ei galluogrwydd (ei safle cyffredinol isaf). Pan edrychwn ar y safleoedd ar gyfer y dangosyddion unigol, gwelwn fod Cymru yn y 3^{ydd} safle ar gyfer pob un o'r rhain hefyd.

Trechu tlodi sy'n gysylltiedig ag oedran (statws incwm)

Fel y nodwyd uchod, roedd Cymru yn ail yn gyffredinol ar gyfer sicrwydd incwm. Fodd bynnag, pan edrychwn yn fanylach ar y safleoedd ar gyfer y cydrannau unigol ar gyfer y maes sicrwydd incwm gwelwn fod Cymru mewn gwirionedd yn y safle 1^{af} ar gyfer lefel yr incwm pensiwn (dangosydd 1.1) a chyfran y boblogaeth hŷn nad oedd mewn perygl o fod mewn tlodi yn ddiweddarach mewn bywyd (dangosydd 1.2). Roedd hefyd yn yr 2^{il} safle o ran lles cymharol pobl hŷn, yn ail i Ogledd Iwerddon a oedd yn y safle 1^{af}.

Sylwadau i gloi

Yn gyffredinol, mae'r canlyniadau'n dangos bod Cymru, yn y DU, yn gwneud yn dda o ran diwallu anghenion ei phoblogaeth sy'n heneiddio. Yn benodol, mae'n ymddangos bod Cymru'n perfformio'n dda o ran diwallu anghenion ariannol y boblogaeth hŷn a'u cysylltiad cymdeithasol. Fodd bynnag, mae lle i wella o hyd ar nifer o'r dangosyddion unigol. Er enghraifft, mae Cymru'n perfformio'n gymharol wael o ran disgwyliad oes iach yn 60 oed, llesiant seicolegol cymharol, ymgysylltu â'r farchnad lafur a chyrhaeddiad addysgol pobl hŷn.

Cwestiynau'r ymgynghoriad

1. Mae'r Strategaeth yn nodi'r meysydd y byddwn yn eu blaenoriaethu wrth gynllunio ar gyfer ein cymdeithas sy'n heneiddio a pham. A ydym wedi blaenoriaethu'r meysydd cywir?
2. A oes unrhyw faterion nad ydynt yn cael eu hadlewyrchu yn y Strategaeth yr ydych yn credu y dylid eu hystyried wrth gynllunio ar gyfer cymdeithas sy'n heneiddio?
3. A ydym wedi nodi'r polisiâu a'r mecanweithiau allweddol a all sicrhau newid gwirioneddol ym mywydau pobl hŷn heddiw ac ym mywydau cenedlaethau'r dyfodol?
4. A yw'r cynnwys yn ymateb digon uchelgeisiol i gymdeithas sy'n heneiddio, sy'n fater polisi o bwys?
5. A fydd y Strategaeth yn helpu i wneud y gorau o botensial y nifer cynyddol o bobl hŷn yn ein cymunedau?
6. A ydych yn cytuno â'n huchelgais i weithio tuag at Gymru o blaid pobl hŷn? Os felly, nodwch yr hyn yr ydych chi, fel unigolyn neu sefydliad, yn ei wneud i'n helpu i greu Cymru o blaid pobl hŷn.
7. Sut y mae Covid 19 wedi newid eich gallu i wneud pethau sy'n bwysig i chi, neu'r ffordd yr ydych yn darparu gwasanaethau i bobl hŷn?
8. Sut y gallwn gynnwys pobl hŷn yn y gwaith o ailadeiladu ein cymunedau ar ôl y pandemig?

Adolygiad Llywodraeth Cymru o ymgysylltu

Cwestiynau i bobl hŷn

9. A ydych yn aelod o grŵp neu fforwm 50+? Os ydych, pa mor llwyddiannus ydych chi'n meddwl yw'r fforwm o ran dylanwadu ar benderfyniadau polisi lleol a chenedlaethol?
10. A yw'r fforwm 50+ o fudd i'ch ardal leol mewn ffyrdd eraill? (E.e. Drwy leihau ynysigrwydd cymdeithasol neu ddatblygu gwytnwch cymunedau?)
11. Sut ydych chi'n meddwl y gall llywodraeth leol a llywodraeth genedlaethol ymgysylltu'n well â phobl hŷn?

Cwestiynau i awdurdodau lleol

12. A oes Fforwm 50+ sy'n dal i weithredu yn eich ardal chi? Os oes, pa mor llwyddiannus ydyw o ran cynnwys pobl hŷn wrth wneud penderfyniadau lleol?
13. A yw eich fforwm 50+ o fudd i'ch ardal leol mewn ffyrdd eraill? (E.e. Drwy leihau ynysigrwydd cymdeithasol neu ddatblygu gwytnwch cymunedau?)
14. Os nad oes fforwm 50+ sy'n weithredol yn eich ardal leol, sut ydych chi'n ymgysylltu â phobl hŷn?
15. Hoffem wybod eich barn ar yr effeithiau y byddai'r Strategaeth ar gyfer Cymdeithas sy'n Heneiddio yn eu cael ar yr iaith Gymraeg, yn benodol ar

cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg, a peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Pa effeithiau rydych chi'n credu y byddai? Sut y gellid gynyddu effeithiau positif a lliniaru effeithiau negyddol?

- 16.** Eglurwch hefyd os gwelwch yn dda sut rydych chi'n credu y gall y polisi arfaethedig gael ei lunio neu ei addasu er mwyn:

[cael effeithiau positif ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; a peidio â chael effeithiau andwyol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

- 17.** Rydym wedi gofyn nifer o gwestiynau penodol. Os oes gennych unrhyw faterion cysylltiedig nad ydyn ni wedi mynd i'r afael â nhw, defnyddiwch y lle hwn i wneud hynny.

Mae ymatebion i ymgynghoriadau yn debygol o gael eu gwneud yn gyhoeddus, ar y rhyngrwyd neu mewn adroddiad. Os byddai'n well gennych i'ch ymateb aros yn ddienw, ticiwch yma.

Mae Egwyddorion y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Pobl Hŷn yn annog llywodraethau i ymgorffori'r egwyddorion a ganlyn yn eu rhaglenni cenedlaethol pryd bynnag y bo hynny'n bosibl

Annibyniaeth

1. Dylai fod gan bobl hŷn fynediad at fwyd, dŵr, lloches, dillad a gofal iechyd digonol drwy incwm, cymorth gan y teulu a'r gymuned a hunangymorth.
2. Dylai pobl hŷn gael cyfle i weithio neu gael mynediad at gyfleoedd eraill i gynhyrchu incwm.
3. Dylai pobl hŷn allu cymryd rhan yn y broses o benderfynu pryd a pha mor gyflym i adael y llafurlu.
4. Dylai fod gan bobl hŷn fynediad at raglenni addysgol a hyfforddiant priodol.
5. Dylai pobl hŷn allu byw mewn amgylcheddau sy'n ddiogel, y gellir eu haddasu i ddewisiadau personol a galluoedd sy'n newid.
6. Dylai pobl hŷn allu byw gartref cyhyd ag y bo modd.

Cyfranogi

7. Dylai pobl hŷn barhau i fod yn rhan integredig o gymdeithas, chwarae rhan weithredol yn y gwaith o lunio a gweithredu polisïau sy'n effeithio'n uniongyrchol ar eu llesiant a rhannu eu gwybodaeth a'u sgiliau gyda'r genedlaethau iau.
8. Dylai pobl hŷn allu chwilio am gyfleoedd i wasanaethu'r gymuned a gwasanaethu fel gwirfoddolwyr mewn swyddi sy'n briodol i'w diddordebau a'u galluoedd, a datblygu'r cyfleoedd hynny.
9. Dylai pobl hŷn allu sefydlu mudiadau neu gymdeithasau pobl hŷn.

Gofal

10. Dylai pobl hŷn elwa o ofal ac amddiffyniad y teulu a'r gymuned yn unol â system gwerthoedd diwylliannol pob cymdeithas.
11. Dylai pobl hŷn gael mynediad at ofal iechyd i'w helpu i gynnal neu adennill y lefel orau bosibl o lesiant corfforol, meddyliol ac emosiynol ac i atal neu oedi salwch.
12. Dylai pobl hŷn gael mynediad at wasanaethau cymdeithasol a chyfreithiol er mwyn gwella eu hannibyniaeth, eu diogelwch a'u gofal.
13. Dylai pobl hŷn allu defnyddio lefelau priodol o ofal sefydliadol sy'n darparu amddiffyniad, adferiad a symbyliad cymdeithasol a meddyliol mewn amgylchedd trugarog a diogel.
14. Dylai pobl hŷn allu mwynhau hawliau dynol a rhyddid sylfaenol pan fyddant yn preswyllo mewn unrhyw gyfleuster lloches, gofal neu driniaeth, gan gynnwys parch llawn tuag at eu hurddas, eu credoau, eu hanghenion a'u preifatrwydd a'r hawl i wneud penderfyniadau am eu gofal ac ansawdd eu bywydau.

Hunangyflawniad

15. Dylai pobl hŷn allu mynd ar drywydd cyfleoedd i ddatblygu eu potensial yn llawn.
16. Dylai pobl hŷn gael mynediad at adnoddau addysgol, diwylliannol, ysbrydol a hamdden cymdeithas.

Urddas

17. Dylai pobl hŷn allu byw mewn urddas ac yn ddiogel a bod yn rhydd o gamfanteisio a chamdriniaeth gorfforol neu feddyliol.
18. Dylid trin pobl hŷn yn deg waeth beth fo'u hoedran, rhyw, cefndir hiliol neu ethnig, anabledd neu statws arall, a dylid eu gwerthfawrogi'n annibynnol ar eu cyfraniad economaidd.